

Vredes spiraal

Kwartaalblad van Kerk en Vrede, september 2014, jaargang 10, nummer 3

Kerk en Vrede 90 jaar actief!

Links: demonstratie tegen kernwapens (by EMelchior). Rechts: demonstratie voor vrede.

- 90 jaar uitgedaagd door de wereld van vrede en geloof in geweldloosheid;
- 90 jaar ook gepokt en gemazeld door alle onveiligheid, kwaad en haat waar mensen bekwaam in zijn. Met name vanaf de Eerste Wereldoorlog tot heden. Lees en huiver;
- 90 jaar jaar herbronning op een steeds wijzigende actualiteit;
- 90 jaar publicaties; sommige recentere uitgaven nu voor een jubileumprijs.

De laatste jaren is een proces van restyling ingezet:

1. We hebben de website gerenoveerd en geactualiseerd;
2. We hebben een nieuwe flyer laten maken — vraag een setje aan en deel ervan uit!

3. We hebben ons jaarverslag een opfrisbeurt gegeven;
4. We maken gebruik van de nieuwe sociale media;
5. We hebben eigen postzegels laten vervaardigen;
6. We hebben de Vredesspiraal een update gegeven, vanaf dit nummer in full color;
7. We hebben een nieuw logo laten ontwerpen. Zie het kader.

De redactie van Vredesspiraal markeert het 90-jarig jubileum van Kerk en Vrede met dit uitgebreide nummer, als een Special. Het begin van de volgende

90 jaar staat voor Kerk en Vrede in het kader van de Pelgrimstocht van Gerechtigheid en Vrede, een programma dat de Wereldraad van Kerken tot aan 2020 wereldwijd wil uitrollen. Van daar dus een aantal artikelen daarover in deze Special en veel pelgrimsliederen natuurlijk.

Dat maakt dit nummer zeker ook bewaarwaardig. En jubileumwaardig, zouden wij willen zeggen.

Namens de redactie van Vredesspiraal,

Jan Anne Bos en
Arie de Bruijn

IN DIT JUBILEUMNUMMER:

- 2 Vredeslied voor pelgrims
- 3 Kerk en Vrede: verleden en toekomst
- 9 Janneke Stegeman: "Pacifisme geeft kracht"
- 11 Pelgrimeren naar vrede
- 12 Kruiswegen langs schroeiplekken
- 16 Een inschattingsfout die de lont aanstak
- 20 Vredesopvoeding & wereldburgerschap
- 21 EU als vredesproject
- 22 De andere kant van de Januskop
- 30 Symbolen voor vrede
- 32 Agenda

Nieuw logo

Een eenvoudig, kleurrijk, eigentijds en ontwapenend logo, waar we ons al snel bij thuis voelen. De groene duif staat symbool voor hoop, natuur, rust en vrede. In het roze olijftakje zijn zonder veel moeite de hoofdletters K en V te herkennen, van Kerk en Vrede. De met de hand geschreven blauwe letters stralen energie uit. De roze onderstreping staat voor de beweging: een pelgrimstocht van gerechtigheid en vrede.

Kerk en Vrede in uw kerk?

De jarige trakteert u op een extra dik nummer. Misschien kunt u de jarige verrassen door regelmatig gratis kennismakingsnummers van de Vredesspiraal neer te leggen op de informatietafel in uw kerk.

Graag leveren wij u deze kranten als u zich opgeeft als Vredescontactpersoon voor uw plaats / gemeente, via: info@kerkenvrede.nl

Een vredeslied voor pelgrims

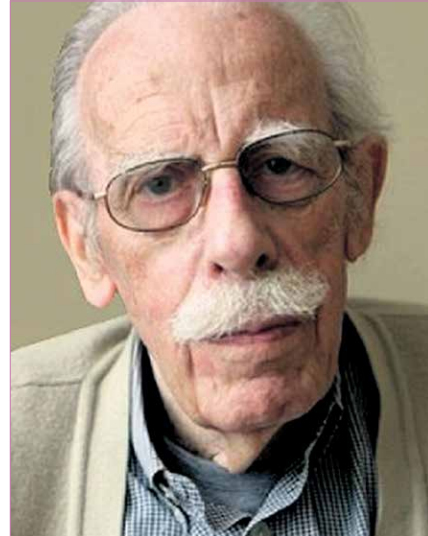
Op 8 oktober 2014 bestaat de vereniging Kerk en Vrede precies 90 jaar. In november 2013 werd de tiende Assemblee van de Wereldraad van Kerken gehouden in Busan, Zuid-Korea, die opriep tot een Pelgrimstocht van Gerechtigheid en Vrede. En in mei 2013 verscheen, 40 jaar na het Liedboek voor de kerken van 1973, het Liedboek 'Zingen en bidden in huis en kerk' met o.a. liederen van gerechtigheid en vrede.

Dit alles gecombineerd levert het volgende op: Kerk en Vrede stimuleert middels het aanbod Songs Of Peace het zingen van vredesliederen tijdens de pelgrimstocht van gerechtigheid en vrede. Vrede is niet allen een doel, maar ook een weg. 'Wie goed kijkt, kan in de geschiedenis, vaak bedolven onder het puin van het geweld, wegen en paadjes ontdekken die zijn ontstaan door de pelgrimage naar vrede'. Aldus Greetje Witte-Rang, ter inleiding op 'Gidsen en getuigen op de pelgrimage naar vrede', een bundel opstellen ter gelegenheid van het afscheid van Harry Zeldenrust als studie-

secretaris van Kerk en Vrede, september 1999.

Bij de viering van het 65-jarig bestaan van de Wereldraad van Kerken, november 2013 in Busan, werd een Pelgrimstocht van Gerechtigheid en Vrede geproclameerd. Een hoopvolle start om het paradigma van de Rechtvaardige Oorlog te wisselen voor dat van de Rechtvaardige Vrede. Een tocht vooralsnog voor de komende zeven jaar tot de volgende Assemblee. Maar hoe houd je dat vol? Het oude Israël gebruikte daarvoor het beproefde middel van het Bedevaartslid. Bijvoorbeeld de pelgrimspsalmen 120 tot 134. Ook psalm 85 is zo'n beemoedigende richtingwijzer voor onderweg.

De dichter Willem Barnard, jarenlang lid van Kerk en Vrede, overleden in 2010 op 90-jarige leeftijd, schreef over het slot van psalm 85: "Maar dan komt als ontplooiing alsof een bloemknop openbarst dat slot. Dat magistrale slot, wat deze psalm tot een van de mooiste uit het hele psalter maakt. Vers 11 tot en met 14: 11... trouw en waarheid omhelzen elkaar, recht en vrede begroeten elkaar met een kus, 14... Het recht gaat voor God uit en baant voor hem de weg. Die gerechtigheid geeft aan waar JHWH zijn voeten zet.

Willem Barnard

Waar recht komt in de plaats van onrecht, daar tekent 'de route' van Israëls lastige barmhartige Gids zich af. Daar is de weg die Hij gaat. Dus weer dat beeld van 'de weg'. De pelgrimsroute." Aldus Willem Barnard in 'Psalmgetier – Gepeins bij psalmen (psalm 73-89)'.

Lied 767 is een berijming van psalm 85, vrij bewerkt door Willem Barnard. Het nieuwe liedboek Zingen en bidden in huis en kerk deelt dit lied in bij Getijden van het jaar-Voleinding. Een plaatsing bij Leven- levensreis was ook goed denkbaar geweest. De Pelgrimstocht van Gerechtigheid en Vrede verwoordt Barnard zeer poëtisch: "...en voor zijn voeten uit gaan vrede en gerechtigheid als bruiddegom en bruid".

Arie de Bruijn

Kinderen zingen voor vrede

Colofon

Vredesspiraal is het kwartaalblad van de Vereniging Kerk en Vrede.

Redactie

Mark Akkerman, Jan Anne Bos, Héleen Broekema, Rob van Essen, Lambert van Gelder (eindred.), Leen van den Herik, Yosé Höhne-Sparborth.

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. Het alom heersende geloof in geweld –ook binnen de kerken nog niet overwonnen– moet weerlegd en ontzenuwd worden. Elke poging tot (christelijke) rechtvaardiging van militair geweld en van voorbereiding daartoe verhindert de dienst der verzoening waartoe kerken en christenen geroepen zijn.

Abonnement

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een abonnement op Vredesspiraal en een aantal keren per jaar een ledenbrief. Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar. IBAN: NL74 INGB 0000 4353 82

Lezersbrieven

Lezers kunnen altijd reageren via onderstaande adressen. De redactie rekent op bijdragen van ca. 350 woorden. In voorkomende gevallen behoudt de redactie zich het recht voor om bijdragen eventueel in te korten.

Adres

Kerk en Vrede en Vredesspiraal
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht.

030-2316666
info@kerkenvrede.nl of
a.debruijn@kerkenvrede.nl
www.kerkenvrede.nl
www.facebook.com/kerkenvrede
twitter.com/kerkenvrede

Officemanager

Arie de Bruijn

Layout

Terp 10 Communicatie – terp10.nl

Druk

Narratio, Gorinchem

ISSN-nr. 1574-2725

Kerk en Vrede: verleden en toekomst

Kerk en Vrede bestaat 90 jaar, een respectabele leeftijd, waarop maar weinig verenigingen zich kunnen beroemen. Het is de moeite waard om erbij stil te staan en een goede gelegenheid om de vraag te stellen: wat bond en wat bindt de mensen die zich thuis voelen bij Kerk en Vrede?

De kerk en het geweten

De vereniging werd in 1924 opgericht als een verbond van voorgangers uit verschillende kerken tegen oorlog en oorlogsvoorbereiding. Er ging heel wat aan vooraf. Na de eerste wereldoorlog was er het gevoel: dit nooit meer. In 1921 hield prof G.J. Heering een lezing met als titel: 'De kerk als maatschappelijk geweten'. De kerk stond centraal in de samenleving en hij vond dat de kerk bron van inspiratie voor verandering moest zijn. De kerk moest de politiek beïnvloeden. Er is een radicale tegenstelling tussen Christus en het oorlogsbedrijf. Heering wilde het staatsgezag niet aantasten, maar juist versterken. We kunnen bij dat begin beter spreken van antimilitarisme dan van pacifisme. Het accent lag op de bestrijding van oorlog en bewapening. Het beschermend geweld van politie wees Heering niet af en hij zag voor de Volken-

bond een taak in de handhaving van internationaal recht. Zijn boek 'De zondeval van het christendom' eindigt met: "wij zijn meer dan pacifisten, het gaat erom het christendom los te slaan van de oorlogsidee".

Bewustzijnsverwijding

Voor mij begon het avontuur met Kerk en Vrede veertig jaar geleden. In mei 1974 kwam ik in dienst als studie-secretaris. Het was het jaar van het vijftigjarig bestaan, dat op 16 november groots gevierd werd in de Johanneskerk in Amersfoort. Tijdens die bijeenkomst werd een boekje aangeboden: 'De Bijbel is geweldig'. Een hoofdstuk daaruit gaat over de navolging. Christus is te vinden aan de kant van de verdrukten, de hongerigen en de naakten. Hij gaat ons voor op de weg van vrede, boven alle geweld en vergelding uit.

Ik herken daarin de benadering van Hannes de Graaf, die tot enkele jaren voor het jubileum voorzitter van de vereniging was. Met hem kreeg ik snel contact, en hij is voor mij altijd een vriend en gids gebleven. De samenhang van recht en vrede had

De Graaf eerder onder woorden gebracht in zijn boekje over de Bergrede. Hij zag de Bergrede niet als een nieuwe wet. Het gaat om het experiment der liefde. Hij gebruikt het woord "bewustzijnsverwijding". De Bergrede gaat in tegen het gangbare denken en daarmee ook tegen het volstrekte rationalisme. "Als men alleen als feit laat gelden wat men meten, berekenen, beredeneren, ja zelfs kopen en verkopen en organiseren kan, dan lijdt je aan bewustzijnsverenging".

Hannes de Graaf en het geweld

De Graaf heeft zich intensief bezig gehouden met de vraag van de rechtvaardiging van geweld. Hij kon er begrip voor opbrengen dat iemand zijn leven inzet voor een ideaal. We staan ook aan de kant van de bevrijdingsbewegingen. Hij zegt: de geweldloze mens bestaat niet, wij hebben allen deel aan het geweld. En dan volgt de zin, die hem zo kenmerkt: "De rechtvaardiging van het geweld is erger dan het geweld zelf." Niet het geweld op zichzelf, maar het gerechtvaardigde geweld vervreemdt de mens

volledig van zijn medemens. Het is de rechtvaardiging van het geweld, die de uitdaging van het geweld minder tastbaar maakt. Zij verzwakt de schreeuw van het geweten. Bij alle begrip dat je er voor kunt opbrengen moet je ook bij revolutionair geweld geen rechtvaardiging zoeken. Want het geweld is het onberekenbare in de revolutie. Ik heb bij de ontwikkelingen in Noord-Afrika en in Syrië hier vaak aan moeten denken. Je kunt verandering noodzakelijk achten en de revolutie toejuichen, maar als het geweld vanzelfsprekend wordt, dan kun je niet meer spreken van een kleiner kwaad.

Geen schone handen

Bij de problematiek van het geweld moet ik vaak denken aan Dietrich Bonhoeffer. In het begin van de jaren dertig koos hij nadrukkelijk tegen het geweld en evenals Kerk en Vrede zag hij daarin een taak voor de kerken. Hij sprak van een kerk, die haar kinderen de wapens uit handen neemt en de oorlog verbiedt. En toch kon hij later instemmen met het beramen van een aanslag op Hitler. *Vervolg op pagina 4*

Geef de jarige Kerk en Vrede eens aandacht in uw kerk!

De jarige trakteert u op een extra dik nummer. Misschien kunt u de jarige verrassen door regelmatig gratis kennismakingsnummers van de Vredesspiraal neer te leggen op de informatietafel in uw kerk.

Graag leveren wij u deze kranten als u zich opgeeft als Vredescontactpersoon voor uw plaats/gemeente, via: info@kerkenvrede.nl

Hannes de Graaf: "De rechtvaardiging van het geweld is erger dan het geweld zelf."

Kort voor zijn gevangenneming schreef hij: "Wij waren de zwijgende getuigen van slechte daden, wij zijn door de wol geverfd, wij leerden de kunst te veinzen en te spreken met dubbele tong, ervaring maakte ons wantrouwig tegenover de mensen, we konden hun vaak niet vrijuit de waarheid zeggen, zware conflicten maakten ons murw, misschien zelfs cynisch, zijn wij nog bruikbaar?" Hij somt hier op wat hij niet wilde zijn, en toch het moest gedaan worden in die tijd. Er zijn situaties waarin schone handen niet mogelijk zijn. Bonhoeffer had vol overtuiging gekozen voor het verzet, ook om van slinkse wegen gebruik te maken om joden te helpen. In zijn ethiek zegt hij, dat we niet beschikken over een absolute maatstaf van wat op zichzelf goed is. Met absolute maatstaven maak je het goede tot een dode wet. Dan dreigt dat je trouw bent aan de principes zonder rekening te houden met de andere mens. Het gaat om handelen in over-

eenstemming met de werkelijkheid. Bonhoeffer wist dat je dogmatische formules niet zomaar kunt overnemen, ook bijbelse richtlijnen niet. Je zult de vertaalslag moeten maken. Maar... laat de zaak ons niet ontglippen, zo voegt hij eraan toe.

"Wat ons verbindt, al die jaren door, is de overtuiging dat vrede gewaagd moet worden"

Verwondering

Kerk en Vrede is een tegenbeweging. Daarmee staat ze in een goede traditie. De eerste christenen vormden ook een tegenbeweging. Politiek en religie waren in het Romeinse rijk een eenheid, die als vanzelfsprekend het geweld uitoefende en ondersteunde. Alles wat tegen de heersende macht inging moest worden vernietigd. Zij weigerden mee te doen aan het systeem, weigerden zich in te laten schakelen in militaire apparaat. In de moderne tijd is er een kritiekloos vertrouwen op de feiten.

De ratio dicteert. En het geweld wordt uitgeoefend in naam van de feiten zoals die zich voordoen. De weg ertegenin is de weg van de verwondering. De filosoof Cornelis Verhoeven schreef eens: "Verwondering is het begin van de wijsheid op de wijze waarop de vreze des Heren dat is. Misschien is ze daarmee op de een of andere wijze wel identiek". Verwondering is volstrekte openheid, de wereld tegemoet treden zonder absolute oordelen. Kerk en Vrede begon met een appèl op het geweten. Maar het geweten is niet vrijblijvend, het wordt bepaald door het gelaat van de ander. Zo wordt het experiment van de liefde aangegaan, met weinig zekerheden en met vallen en opstaan. Wat ons verbindt al die jaren door is de overtuiging dat vrede gewaagd moet worden.

Harry Zeldenrust

BOSpad naar vrede

In Oostenrijk maakten we een wandeling. Het pad liep langs kleine kunstwerken met de beelden van het Onze Vader. Zoiets maar dan anders, mijmerde ik: Een wandelpad langs korte teksten uit de acht wereldgodsdiensten. Maar het idee vond te weinig weerklank. Geleefsteksten liggen gevoelig en prioriteiten lagen anders. In Spanje liep ik jaren later de Camino richting Santiago. In een restaurant zag ik toen de beelden van de aanslagen in Londen. 'Hoe kan dit,' dacht ik. De volgende dag ontmoette ik een Engelsman. "We wisten dat zoiets zou gebeuren," zei hij. Weer onderweg nam ik mij voor om het pad langs de wereldgodsdiensten opnieuw te proberen. Op een terras bij het stadhuis sprak ik Herman Meijer, ambtenaar van communicatie en Santiago-pelgrim. Hij vond het een mooi plan en we nodigden nog enkele mensen uit voor een werkgroep.

Op de hei liep ik met anderen te 'Bidden met de benen' onder leiding van predikant Anja Fijnvandraat. Zij bleek soortgelijke ideeën te hebben en werd voorzitter van de werkgroep en later van de stichting. Veel hobbels zijn genomen: Waar vinden we het goede terrein? Krijgen we toestemming? De vergunning voor acht kunstwerken bleek onhaalbaar. Banken dan. Maar welke vorm is passend? Hoe kom je tot acht teksten? Hoe kom je aan geld? In het voorjaar van 2008 werd de tekst op de eerste bank door wethouder Michiel Bodde onthuld. In 2009 was het af: BOSpad voor Bezinning, Ontmoeting en Samenwerking. Leerlingen van de Hoenderloo-groep hebben de acht banken gemaakt en de rouptepalen gezet. Over de hei en door het bos op Het Leesten bij Apeldoorn.

Aalt van de Glind

De website geeft informatie over de acht wereldvisies: www.bosapeldoorn.nl

Kerk en Vrede en de 1^e Wereldoorlog

In zijn openingsrede op de eerste ledenvergadering (20 april 1925) van wat toen nog heette de 'Groep van godsdienstige voorgangers en gemeenteleden tegen oorlog en oorlogstoerusting' stelde voorzitter G.J. Heering: "Onze Groep is geboren uit zedelijke verontrusting, die het gevolg is van het mensonterende, dat in de wereldoorlog openbaar werd. Oorlog is, naar het gevoelen van steeds meerderen, de bedreiging van beschaving en Christendom."

Deze oorlog had een verpletterende indruk gemaakt en tot bezinning geleid. Er was ook grote ontsteltenis dat de kerken zich niet actief tegen de oorlog hadden gekeerd, ja deze zelfs gezegend hadden. Dat had geleid tot bezinning op de vraagstukken van oorlog en geweld in het licht van bijbel en de christelijke traditie. Daardoor kwam er weer meer oog voor de onder het stof geraakte oproepen tot geweldloosheid die daarin te vinden zijn.

Regelmatig werd met name in de beginjaren van Kerk en Vrede naar de Eerste Wereldoorlog verwezen. Vooral rond 1 augustus, bij de herdenking van het uitbreken

van deze oorlog, werd er nadrukkelijk bij stilgestaan. Hieronder geven wij daarvan één voorbeeld van een artikel met het karakter van een overdenking die G.J. Heering in 1927 (in: Kerk en Vrede, aug-sept.) publiceerde. De tekst is wel omgezet in hedendaagse spelling.

Niet vergeten

Zoals Hamlet de schim van zijn vermoorde vader op de wallen zag verschijnen, die hem toeriep: "remember me", zo zien wij deze eerste augustusdagen de schim vóór ons van de vermoorde mensheid van 1914-1918, die ons toeroept: "Vergeet niet àl de jammer, àl de doden, àl de schande!" Wij vergeten snel, gevaarlijk snel. En er groeit een jong geslacht op, dat de schok niet heeft gevoeld en dat niet goed wéét. Daarom rust op ons de dure plicht om ons het ontzettende altijd weer te herinneren en het anderen scherp voor de geest te plaatsen. Waar de vorige oorlog wordt vergeten, daar

wordt de volgende voorbereid.

Oorlog heeft een geschiedenis, en die geschiedenis spreekt steeds duidelijker taal. Toen de bogen en speeren plaats maakten voor de kanonnen, die groter verderf brachten op groter afstand, waren de besten met wreevel vervuld. Dat was geen ridderlijk vechten meer, op zó'n afstand! En Shakespeare spreekt in zijn Hendrik IV van "these vile guns" (deze gemeene kanonnen). Maar de oorlog ging verder. Toen in de (Frans-Duitse) oorlog van 1870 de mitrailleurs werden ingevoerd, schreef onze landgenoot Simon Gorter: "de eerste de beste boerenkinkel draait aan zo'n machine, en een rij van de meest belovende jonge mensen valt neer; dat is toch geen strijden meer!" Maar de oorlog ging verder. In 1914 cirkelden de eerste met bommen geladen vliegtuigen hoog boven de legers, en een Russische generaal zwoer in zijn toorn, dat hij die vliegeniers, als hij ze te

G.J. Heering: "Waar de vorige oorlog wordt vergeten, daar wordt de volgende oorlog voorbereid."

pakken kreeg, zou laten op hangen: dat was geen oorlogvoeren! Maar de oorlog ging verder. In de winter van 1914-1915 werd door de duikboot U 9 de eerste onderzeese aanval gedaan, en in de tijd van 10 minuten zonken drie linschepen en verdrongen 1200 jongelui zonder de vijand te hebben gezien.

Vervolg op pagina 6

De vredethema's van de 10^e Assemblee in Busan

Op de 10e Assemblee van de Wereldraad van Kerken in Busan werden de vier vredethema's voorzien van een kort bijbels intro.

Voor vrede in de gemeenschap zodat niemand in angst hoeft te leven.

Wat vraagt de Heer van u? niet anders dan recht te doen... Heb uw naaste lief als uzelf... Bid voor wie u vervolgen... (Micha 6:8; Lucas 10:27; Matteüs 5:44)

Voor vrede met de aarde zodat het leven bewaard blijft

God schiep de wereld en haar volheid; zo schonk Hij de mensheid leven in overvloed. Zonde verstoort echter de verhouding van de mens met de rest van de schepping. De schepping verlangt ernaar dat de kinderen van God

echte rentmeesters van het leven, van gerechtigheid en liefde zullen worden. (Genesis 2:1-3; Johannes 10:10; Rom. 8: 20-22)

Voor vrede op de markt zodat allen in waardigheid kunnen leven

Door het wonder van de schepping van een wereld met meer dan genoeg rijkdom om ontelbare generaties mensen en andere levens te onderhouden, schenkt God ons het visioen van een goed en waardig leven voor alle mensen, ongeacht klasse, geslacht, religie, ras of etniciteit. (Psalmen 24:1; Psalmen 145:15;

Jesaja 65: 17-23)

Voor vrede tussen de volken zodat mensenlevens beschermd worden

Wij zijn geschapen naar het beeld van Hem die het leven geeft, het is ons verboden levens te nemen en opgedragen onze vijanden lief te hebben. God spreekt recht over de volken en roept hen op de waarheid te omarmen in het openbare leven, wapens tot ploegscharen om te smeden en de oorlog niet meer te leren. (Exodus 20:17; Jesaja 2:1-4; Matteüs 5:44)

In Memoriam: Wim Herstel (1934–2014)

Een paar dagen voor zijn 80ste verjaardag is Wim Herstel heengegaan. Wij verliezen in hem een trouwe bondgenoot die zijn leven lang actief was voor kerk en maatschappij. In de jaren '70 en '80 was hij intensief betrokken bij pogingen om progressieve christelijke politiek van de grond te krijgen. Hij was betrokken bij de oprichting van de Evangelische Solidariteitspartij (ESP) en later de Evangelische Volkspartij (EVP). Centraal stond daarbij de doelstelling van Evangelische Vreedzame Wereldpolitiek. Met op de Bijbel gefundeerde kernbegrippen als: gerechtigheid, gemeenschapszin, gelijkwaardigheid en geweldloosheid. Vooral de strijd tegen de kern-

wapens en het blokken waren hot items.

Wim werd veel gevraagd voor de functie van voorzitter. Hij wist zijn scherpe analyse en duidelijke stellingname te combineren met een rustige benadering en ruimte voor andere meningen. Waarbij hij met zijn goede gevoel voor – vaak echt Amsterdamse – humor, opgelopen spanningen in de discussie op een weldadige manier wist te doorbreken.

Na nog een enkele jaren in het landelijk hoofdbestuur van GroenLinks de portefeuille Europa te hebben beheerd richtte hij zich op andere activiteiten zoals VluchtelingenWerk en Kerk en Vrede. De consequente keuze voor geweldloosheid sprak hem

erg aan.

Vanaf 1996 tot 2003 trad Wim op als bestuurslid en penningmeester van Kerk en Vrede. Na 2003 was de kascontrole in zijn bekwame handen. Wim was radicaal in zijn opvattingen, maar altijd mild in zijn benadering van mensen. Hij wilde liever grijpen dan bestrijden. Dat maakte de gesprekken met hem zo boeiend. Met zijn ruime kennis liep hij niet te koop, maar met zijn ervaring in kerk en politiek heeft hij anderen altijd goed geholpen en gestimuleerd.

Bij Wim klopte je nooit vergeefs aan. Als penningmeester voelde hij zich vooral verantwoordelijk voor een goed personeelsbeleid en heeft hij

nodige verbeteringen aangebracht. Het ging hem ook daarin allereerst om mensen. Onder zijn leiding werd de financiële- en ledenadministratie professioneler opgezet. Na zijn aftreden uit het bestuur bleef hij trouw alle vergaderingen en studiebijeenkomsten van Kerk en Vrede bezoeken.

Op 9 augustus is in een drukbezochte herdenkingsdienst in Amsterdam-Noord afscheid van hem genomen. Het thema was door Wim zelf aangereikt: "Geloven is een actiemodel". Dat was Wim ten voeten uit. Zijn nagedachtenis zij ons tot zien.

Bert Boer, Jan Anne Bos en Harry Zeldenrust

Allenzeiden: "hetiseenschan-de!"...en bijverden zich toen het voorbeeld te volgen.

Blauwe gezichten

Maar de oorlog ging verder. Wanhopig over de stilstaan-de loopgravenoorlog nam Duitsland in het voorjaar van 1915 zijn toevlucht tot gifgas. De aanval gelukte, en even later lagen honderden soldaten ter neer, niet voorover maar op de rug, met gebalde vuist, uitpuilende ogen en blauwe gezichten: gestikt. Een kreet van verontwaardiging ging door Europa. En men haastte zich tot "tegenweer"; en op het einde van de oorlog konden de Engelsen er zich met recht op beroemen, in dit "wapen" de tegenstander de baas te zijn. Duitsland delfde het onderspit, had dit reeds gemerkt aan de hongerblokkade, die aan duizenden kinderen de dood bracht of de tuberculose. Ook in Rusland stierven de kinderen als ratten, in de oorlog en daarna. Maar ook thans gaat de oorlog verder. In de plannen van zijn leugenkleed verbergt hij de geheimen van zijn wederkomst. Maar wie even tussen de plooiën gluurt en bemerkt wat er in de laboratoria van Edgwood en elders "gepre-

pareerd" wordt als even zoveel "staatsgeheimen", die krijgt enig vermoeden van wat ons te wachten staat. Tegelijkertijd verzekeren ons de deskundigen om strijd, dat de "komende" oorlog de noncombattanten (grijsaards, vrouwen en kinderen) niet zal kunnen sparen. Trouwens, in Frankrijk wordt reeds het hele volk in de oorlogsorganisatie betrokken. Maar de oorlog gaat verder in zijn onverbiddelijke climax en hij zal geen halt houden, voor hij zijn laatste doel, beantwoordende aan zijn diepste wezen, heeft bereikt: de hel. Men kan een ander woord bedenken voor het hoogtepunt en de som van alle denkbare slechtheid en

ellende, maar het juiste is: de hel, de hel op aarde. Aan alle volken, maar ook aan alle mensen, hoofd voor hoofd, en geweten voor geweten, is thans de vraag: wilt gij nog langer meegaan op die weg, die zonder mankeren u en uw kinderen naar dat einde voeren zal? Of wilt gij eindelijk "nee" zeggen en die weg voorgoed het afscheid geven?

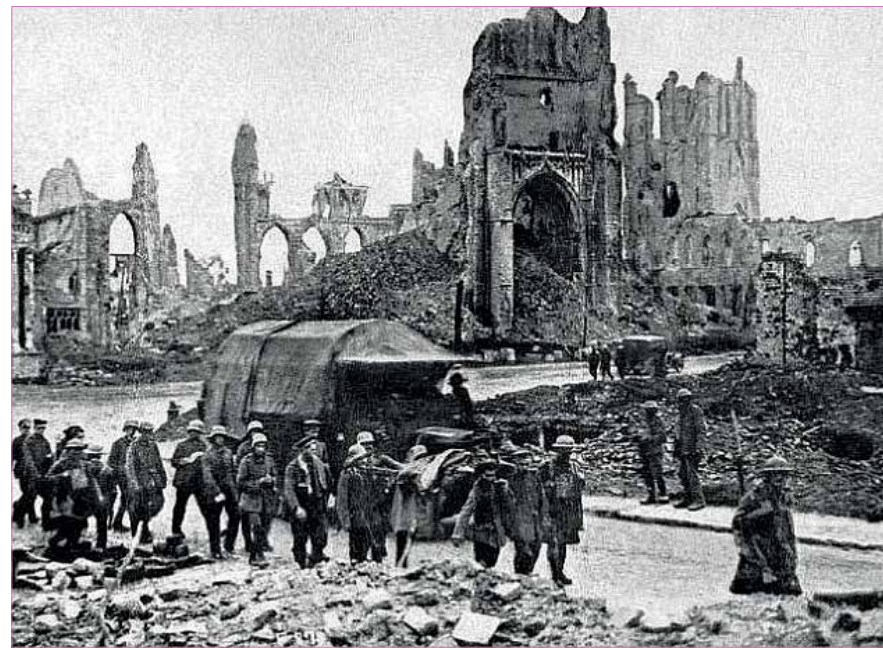
Die ene tegenreden

Men kan ons redenen noemen, die ons zouden moeten bewegen, de oorlogsweg "voorlopig" nog te houden. Wij kennen ze alle en hebben ze alle gewogen. Maar geen enkele en ook niet alle tezamen wegen ons zo zwaar als

die ene tegenreden: Christus. In die ene naam vinden wij terug al wat ons heilig is en door de oorlog wordt bedreigd. In die ene door God gezegende naam leggen wij al ons ontzag, al ons vertrouwen. In Christus' naam tegen oorlog, tegen oorlogstoerusting. Tegen, met al wat in ons voor Christus is.

"In Zijn naam roepen we elkander toe: Niet vergeten! Niet vergeten de hel, die achter ons ligt! Niet vergeten de hel die wordt voorbereid! Niet vergeten de strijd, die ons geboden is!" G.J. Heering, Kerk en Vrede, augustus-september 1927.

Herman Noordegraaf

WO-1 in de Vredesspiraal

De Eerste Wereldoorlog staat al ruim een jaar in de spotlights bij de Vredesspiraal.

Via www.kerkenvrede.nl kunt u een overzicht vinden van alle eerdere artikelen hierover, zoals in juni deze bijdrage over de rol van de kerken bij deze oorlog.

Kerk en Vrede tot de 2^e Wereldoorlog

Op 10 september 1924 zond de vrijzinnig-hervormde predikant van Ammerstol, J.B.Th. Hugenholtz, een Open Brief aan alle predikanten, pastoors en rabbi's, die in den naam van God en Christus het militarisme verdedigen en zijne geweldsmiddelen zegenen. In deze brief deed hij een hartstochtelijk beroep op zijn collega's om te getuigen en zich uit te spreken tegen het militarisme, "dat de zielen vergiftigt en de menscheid met ondergang bedreigt". Voorgangers hadden hier een belangrijke taak te vervullen: zij moesten de voorlichters van het volk zijn.

Met deze Open Brief gaf Hugenholtz uitdrukking aan het al lang bij hem levende verlangen om tot een bredere kerkelijke beweging tegen oorlog en militarisme te komen. In de Eerste Wereldoorlog was Hugenholtz een van de gangmakers in de acties voor dienstweigering en de gruwelijkheden van deze oorlog hadden hem niet losgelaten. Het falen van de kerken door niet actief tegen deze oorlog op te komen, had hij als een diepe schande ervaren. Zijn oproep vond onder meer weerklank bij G.J. Heering, hoogleraar aan het Remonstrants Seminarie in Leiden. Ook deze was destijds diep geschokt door de oorlog, maar had toen nog volhard in, zoals hij het uitdrukte, de patriottisch-militaire houding, die hem in zijn jeugd was bijgebracht. Na de oorlog bleef hij intensief bezig met de vragen van christelijk geloof en oorlog, publiceerde hierover en evolueerde naar de overtuiging dat oorlog en christendom onverenigbaar waren. Tezamen namen Hugenholtz en Heering op een bijeenkomst op 8 oktober 1924 in Utrecht het initiatief tot de oprichting van de Groep van Godsdienstige Voorgangers en Gemeenteleden tegen Oorlog en Oorlogstoerusting.

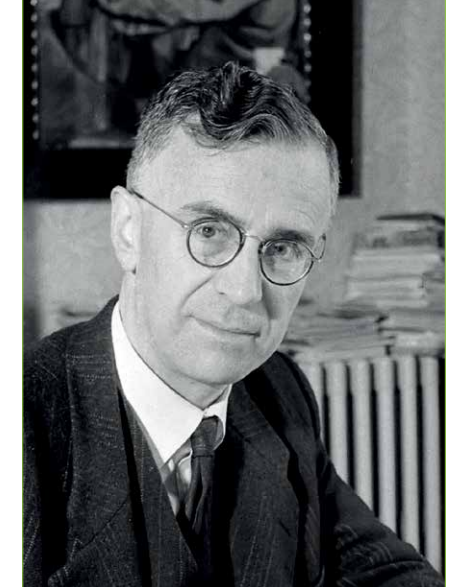
Vanaf 1933 kwam de vredesbeweging in het defensief vanwege het oprukkende fascisme en het nationaal-socialisme.

studie De zondeval van het christendom. Een studie over christendom, staat en oorlog, die hij in 1928 publiceerde. In dit boek ontvouwde hij een uitgebreid theologisch, kerkhistorisch, rechtsfilosofisch en ethisch betoog, waarin hij onder meer stelde dat de geweldloosheid die het christendom oorspronkelijk voorstond, na de vergroeiing met de staatsmacht was losgelaten. Vandaar 'de zondeval'. Zijn diepste motivatie voor zijn inzet tegen de oorlog verwoordde Heering als volgt:

Beginselverklaring

Op de vergadering bespraken de rond de veertig aanwezigen een ontwerp-beginselverklaring, die werd vastgelegd in een motie, die tot de oorlog dienst zou doen als beginselverklaring. In deze

motie sprak de Groep uit dat zij de strijd aanbod tegen oorlog en oorlogstoerusting en dat zij alle christenen binnen en buiten de kerken opriep "om in dezen strijd mee te strijden, opdat de namen van Jezus Christus en zijn Hemelschen Vader niet meer op die gruwelijke wijze door de volkeren geschonden worden als in de jaren die achter ons liggen het geval is geweest." Het was een tijd waarin kerken nog grote politieke en maatschappelijke invloed hadden en voorgangers belangrijke opiniemakers waren. Overigens werd de vereniging al snel opgezet voor niet-voorgangers en ze kreeg toen de naam Kerk en Vrede. De vergadering koos Heering tot voorzitter en Hugenholtz tot secretaris. De laatste was vooral de organisator. Hij runde de vereniging en was een spin in het web van tal van vredesactiviteiten. Van zijn kerkenraad in het rode dorp aan de Lek, vlak bij Schoonhoven, had hij toestemming om daar tijd aan te besteden. Heering was degene die de vragen van geloof en oorlog verder doordacht. Hij heeft zijn visie het meest uitvoerig en diepgaand onderbouwd in zijn

J.J. Buskes is in woord en geschrift voor Kerk en Vrede van grote betekenis geweest.

J. B. Th. Hugenholtz, een spin in het web van vredesactiviteiten.

"Wij willen den oorlog in al zijn vormen bestrijden, om zoo den vrede te dienen (...). Maar men begrijpt ons verkeerd, als men in ons alleen maar pacifisten ziet. Dan heeft men de diepste reden van ons verzet niet verstaan. Zij is het brandend verlangen om het Evangelie los te slaan van de oorlogsidee, om ter wille van Gods eer aan het christendom zijn oude bereidheid tot offer en kruis en daarmee zijn oude fierheid en onafhankelijkheid terug te geven."

Het boek maakte grote opgang, werd de 'bijbel' van christen-pacifisten, maar ondervond ook veel bestrijding. Al in 1929 volgde een tweede druk, die bovendien een uitgebreid 'Antwoord aan de bestrijders' bevatte. Het boek had een kleine storm losgemaakt! Het beleefde in 1981 nog een vijfde druk. Het werd vertaald in het Duits, Engels, Frans, Zweeds en Spaans.

Christen-pacifisme Voor de Tweede Wereldoorlog zette Kerk en Vrede vooral in op het beïnvloeden van kerken en het winnen van christenen voor het christen-pacifisme. Dat gebeurde in woord en geschrift, via het verenigingsorgaan Kerk en Vrede, oproepen, artikelen en 'getuigenisavonden'. Ook deed de vereniging af en toe mee aan acties, zoals

Christen-pacifisme

Voor de Tweede Wereldoorlog zette Kerk en Vrede vooral in op het beïnvloeden van kerken en het winnen van christenen voor het christen-pacifisme. Dat gebeurde in woord en geschrift, via het verenigingsorgaan Kerk en Vrede, oproepen, artikelen en 'getuigenisavonden'. Ook deed de vereniging af en toe mee aan acties, zoals

in 1930/31 toen er handtekeningen ingezameld werden voor een petitionnement tegen een grote uitbreiding van de vloot. De vereniging kende lokale en regionale afdelingen, op het hoogtepunt waren er 103 afdelingen. Daarnaast nam Hugenholtz het initiatief tot de oprichting van de 'International Union of Antimilitarist Ministers and Clergymen', waarvan de oprichting in 1928 in Amsterdam plaatsvond. Hugenholtz werd secretaris / penningmeester van deze organisatie.

In de beginjaren groeide het aantal leden sterk. In 1932 werd het hoogste aantal bereikt: 9143, van wie er 369 voorganger waren. Kerk en Vrede was een interkerkelijke beweging, maar het merendeel van de leden had een vrijzinnig-protestantse achtergrond.

Er waren nauwelijks rooms-katholieke en gereformeerde leden. Bij de eersten werkte de verzuiling sterk door, bij de tweeden ook, maar daar kwam bij dat de Gereformeerde Kerken pacifisme als onschrijfbaar afwezen, hetgeen ertoe leidde dat in 1929 de onderwijzer Fedde Schurer op de lagere school in Lemmer vanwege zijn pacifisme ontslag kreeg.

In 1936 sprak de Gereformeerde Synode zich uit tegen het lidmaatschap van de NSB, Vervolg op pagina 8

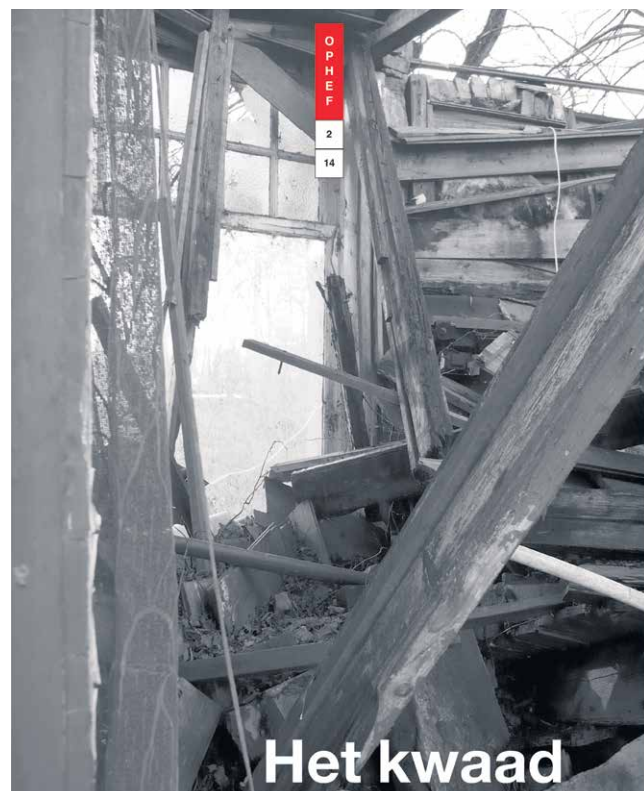
Kennismaken met de Vereniging voor theologie en Maatschappij

Ieder kwartaal verschijnt dit tijdschrift kritische en geëngageerde artikelen over de ontwikkelingen in kerk, maatschappij en cultuur onder redactie van de Vereniging voor theologie en Maatschappij.

Een gratis kennismakingsnummer kan u worden toegezonden per e-mail door zich hiervoor op te geven bij verkoop@narratio.nl

Meer informatie over de Vereniging en haar activiteiten:

www.vtm-web.nl

Het kwaad

maar ook van de Christelijk-Democratische Unie (CDU), een kleine progressieve confessionele partij die het pacifisme voorstond. Leden moesten van het Avondmaal geweerd worden. Een belangrijke kracht voor Kerk en Vrede kwam in de persoon van J.J. Buskes, die oorspronkelijk gereformeerd predikant was, maar na het conflict over de aard van het gezag van de bijbel in 1926 meegegaan was in de Gereformeerde Kerken in Hersteld Verband. Tevens was Buskes een van de 'ideologen' van de CDU. Buskes is in woord en geschrift voor Kerk en Vrede van grote betekenis geweest.

Keerpunt

Vanaf 1933 kwam de vredesbeweging in het defensief vanwege het oprukkende fascisme en het nationaal-

socialisme. De machtsovername van Hitler in 1933 betekende een keerpunt. Had Kerk en Vrede hierop een antwoord? stelde de vereniging zich op. Vanaf het begin tegen deze machten en waar schuwde zij ertegen. Voorts organiseerde zij hulp aan slachtoffers van het nazi-regime en waren er contacten met predikanten in Duitsland die zich tegen dit regime keerden. Ook werd binnen de vereniging gediscussieerd over mogelijke geweldloze alternatieven voor gebruik van geweld ('pacifistische volksverdediging') zonder dat toen dienaangaande voor een gezamenlijke strategie gekozen werd.

Herman Noordegraaf

Een bijna-atoomramp

In de begintijd van de Koude Oorlog hadden de Verenigde Staten dag en nacht 12 bombardementsvliegtuigen in de lucht, met lanceerbare atoomwapens aan boord. In 1968 werd dit systeem gewijzigd: de vliegtuigen bleven aan de grond, maar wel alle 24 uur 'stand by', met de bommen erin. In 1991 volgde een tweede wijziging: de wapens werden opgeslagen in een depot, maar de waakzame paraatheid van het personeel is gebleven. De Amerikaan Rudolph Herzog heeft in zijn recente boek 'A Short History of Nuclear Folly' een reeks ongelukken en nucleaire bijna-rampen beschreven. Tussen 1950 en 1980 heeft het ministerie van Defensie 32 incidenten gemeld; van daarna is niets meer bekend gemaakt. Het meest bekend is het 'narrow escape' Goldsboro-accident uit januari 1961, toen de 'geladen' B-52 bommenwerpers nog patrouilleerden. Een ervan vloog rond met aan boord twee MK-39 megaton-bommen (2000 maal krachtiger dan de Hiroshima-bom van

1945). Toen het toestel in de lucht werd bijgetankt, brak de vulslang af en begon de kerosine uit de open tank van de rechtervleugel weg te stromen. Anderhalve minuut later begon het vliegtuig al onevenwichtig te worden. De piloot kreeg permissie om te landen, maar moest eerst rondvliegen om, vanwege brandgevaar bij landing, nog meer brandstof te lozen. Dan hoorde hij een harde knal en het toestel ging in een niet tegen te houden duikvlucht. De crew redde zich met parachutes, het toestel brak doormidden, de twee bommen vielen eruit. De ene landde daarna aan een parachute, de andere, zonder parachute, sloeg aan stukken, zes meter diep in de modderige bodem. De parachute-bom ontplofte niet, maar bij inspectie bleek, dat van de zeven beveiligingen tegen onverhoedse ontsteking er al zes waren uitgeschakeld. Dit had 'normaal' met de hand moeten gebeuren. Dat heeft de voormalige minister van Defensie, Robert McNamara, pas in 1983 onthuld.

Vredeswinkel Kerk en Vrede

Naast de jubileumaanbiedingen in dit nummer, kunt u natuurlijk ook gewoon de volgende vredesartikelen bestellen:

- Postzegels '90 jaar Kerk en Vrede' 10 stuks à € 8,-
- Oecumenische vredesconvocatie Kingston
- Rechtvaardige vrede, werk voor de kerk. Brochure à € 5,-
- Samen voor het leven. Zending en evangelisatie in een veranderende wereld. Brochure à € 6,-
- 10 stickers groot € 5,-
- Brochure "60 jaar NAVO" à € 1,50
- VREDE-vlag (1 x 1,5 m) à € 10,-
- Grote VREDE-vlag (2 x 3 m) à € 50,-
- VREDE-kaart à € 0,50
- Een pakketje van 50 VREDE-kaarten € 17,50
- VREDE-kaarsen 12 cm hoog / 6 cm Ø à € 6,-*
- Slavernijkwartet € 5,-

Graag bestellen via onze website/webwinkel:
www.kerkenvrede.nl

* N.B. Kaarsen moeten voor € 6,75 als pakket gefrankeerd worden, onafhankelijk van het aantal bestelde kaarsen.

"Pacifisme geeft kracht"

Dr. Janneke Stegeman (33) is sinds 1 september projectcoördinator van Kerk en Vrede. Zij is voor 18 uur per week aangesteld om in nauw overleg met het bestuur projecten te ontwikkelen en uit te werken ter uitvoering van de doelstelling van Kerk en Vrede. Ook zal zij in veel gevallen de vereniging naar buiten vertegenwoordigen. In een gesprek met haar legde Henk Blom haar een aantal vragen voor om haar voor te stellen aan de lezers en lezers van Vredesspiraal.

Dr. Janneke Stegeman:

"De manier waarop ik gelovig ben is in de loop der jaren veranderd. Het hielp erg te ontdekken, dat ik van harte religieus ben: ik houd van rituelen, van zoeken naar zinnige woorden en verbindingen tussen mensen en tussen mensen en de wereld."

"Ik ben gedreven en enthousiast, leg graag contact met mensen. Tegelijk ben ik ook een denker en ben ik graag alleen. Een wezenlijke uitdaging voor mij in het leven is bevrijding: dat anderen en ik tot hun recht komen." Aldus reageert Janneke Stegeman bij het begin van dit interview.

En zij vervolgt: "Dat geldt ook voor geloof. De manier waarop ik gelovig ben is in de loop der jaren veranderd. Het hielp erg te ontdekken, dat ik van harte religieus ben: ik houd van rituelen, van zoeken naar zinnige woorden en verbindingen tussen mensen en tussen mensen en de wereld. Ik doe onder meer sinds enkele jaren actief aan improvisatietoneel: van niets tot iets komen. Verder doe ik al vanaf mijn negende aan voetbal: daarin kan ik mijn energie kwijt."

Wat zoek je bij Kerken Vrede?

"Kerk en Vrede ken ik al langer. Ik vind het gedachtegoed van de vereniging enorm belangrijk. Het is jammer dat dat in de kerken zo weinig aandacht krijgt. Vooral in Israël / Palestina heb ik ervaren, dat conflict een gegeven is in het menselijk leven en uit mijn onderzoek blijkt, dat conflict een grote rol speelt in de religieuze traditie. Dat is overigens niet alleen negatief, het kan ook leiden tot positieve verandering. Die spanning is een centraal gegeven. Hoe ga je persoonlijk om met je naasten. Ook in de politiek, tussen groepen mensen en naties. Daarom is het verbazend dat het zo weinig leeft."

Wat denk je bij Kerk en Vrede daaraan te kunnen doen?

"Ja, als jonge theologe heb je heus niet overal een oplossing voor. Er zitten veel capabele mensen bij Kerk en Vrede. Deze krachten moeten we bundelen. Dan zie ik het optimistisch in. Ik wil daar een positieve prikkel aan geven, een nieuw elan. Hoewel de realiteit ook weerbarstig is."

"Een wezenlijke uitdaging voor mij in het leven is bevrijding: dat anderen en ik tot hun recht komen."

Hoe zie je daarbij de rol van jongeren?

"Jongeren sluiten zich niet meer gemakkelijk voor langere tijd aan bij een organisatie. Hen moet je op een andere manier erbij betrekken, meer projectmatig. Een grote groep onder hen is wel bewust bezig met problemen

van vluchtelingen, racisme, slavernij, milieu, bewuste kleding aankoop, Syrië. Ze zien in, dat die verschillen de kwesties vaak verbonden zijn, en ik denk dat dat van belang is. Jongeren hebben behoefte aan zinvolle acties, denk ik. Ook dat is voor mij een uitdaging."

Welke verwachtingen heb je voor je werk bij Kerk en Vrede?

"Die zijn nog niet heel concreet. Het lijkt me leuk, ook om samen te werken met veel andere groepen. Vooral inspelen op de actualiteit, de discussie over racisme en actuele conflictsituaties, zoals deze in de pers naar voren komen. De informatie daar is niet altijd voldoende of erg ongenueanceerd. Leuk lijkt me ook om daarop in te gaan, bijvoorbeeld door middel van toneel, improvisatietoneel."

Kun je daarbij iets van je opgedane ervaringen inbrengen?

Enthousiast begint Janneke te vertellen: "Ik ben kortgeleden tien dagen in Cairo geweest. Dat was heel boeiend. Een stad met volle, vieze, drukke straten en uitzichtloze armoede. De hoop van de revolutie lijkt er voor een groot deel ingestort. Twee ontmoetingen waren erg interessant. Ik logeerde in een klooster van Dominicanen, in een buurt die in de jaren '20 prachtig en kosmopolitisch moet zijn geweest. Er was een oude joodse school, een synagoge. In die tijd heerste er welvaart en er was sprake van een culturele mix, waarbij joden, christenen en moslims in goede harmonie samenleefden. De islam was toen orthodoxer dan tegenwoordig."

Vervolg op pagina 10

advertentie

volzin.
magazine voor religie en samenleving

2 voor 5!

GEEF 2X VOLZIN CADEAU
www.volzin.nu/cadeau

Zinnige aanbieding
Staat u als moderne zinzoeker open voor de belangrijke levens thema's? Wat is er dan mooier om dat gevoel met anderen te delen? Volzin maakt het u wel erg makkelijk, want voor 5 euro geeft u maar liefst twee keer Volzin cadeau! Voor iemand die zich - net als u - graag laat inspireren...

De eerste ontmoeting betrof een jonge filmmaker, die bezig was met een documentaire over de laatste joden van Cairo. Er zijn nog negen oudere vrouwen over, die die traditie in leven houden. Ik vind dat ongelooflijk. Egypte is van groot belang geweest in het jodendom – in mijn onderzoek naar Jeremia bijvoorbeeld kwam ik prachtige joodse, en ook trouwens christelijke en islamitische verhalen tegen over Jeremia's vlucht naar Egypte. De andere boeiende ontmoeting was met een jongen van rond de twintig. Hij had deelgenomen aan de revolutie en terwijl de oudere generatie – vooral degenen onder hen die de macht hebben – zich nu veelal fel tegen de Moslimbroederschap keert, benadrukte deze jonge man, dat het idee van democratie is dat je niet een hele groep demoniseert, verdacht maakt en straft. Hij stelde: 'Ik wil niet al die mensen afschrijven: het maakt niet uit of je moslim of christen bent, man of vrouw.' Dit is weliswaar de mening van een eenling, maar belangrijke veranderingen komen vaak van eenlingen."

Op 14 januari 2014 promoveerde Stegeman op het proefschrift *'Decolonizing Jeremiah: Narratives, Conflict and Identity in Religious Tra-*

dition'. Daarin analyseert zij o.a. *Palestijns-christelijke en Israëlsch-joodse interpretaties van Jeremia 32, een tekst over God, land en volk, die binnen het zionisme gebruikt wordt om het joodse recht op land te funderen. Stegeman beargumenteert dat juist een gelaagde tekst als Jeremia 32, waarin verschillende stemmen aan het woord komen en elkaar bestrijden, een zinnig gesprek op gang kan brengen over onze omgang met de diverse bijbelse traditie, en over de vraag wie er wel en niet bij 'ons' horen.*

Hoe kwam je eigenlijk tot de keuze van 'Jeremia 32' als voorwerp van je doctoraalstudie?

"Ik was al bezig met het boek Jeremia, een boek dat is ontstaan gedurende een periode van meer dan drie eeuwen. Verschillende schrijvers en redacteurs hebben eraan gewerkt en er allerlei verschillende ideeën over God, land en volk aan toegevoegd. Het is een heel divers boek met sporen van conflicten over land en de vraag wie het ware volk van God is. Het toeval wilde dat ik toen een joodse vriendin opzocht, die naar Israël was verhuisd. Ik ontmoette daar verschillende mensen: joodse Israëliërs, messias-belijdende joden en Palestijnse christenen.

Ik bedacht toen dat het interessant zou zijn om met deze mensen Jeremia te lezen: zij snappen waar dat boek over gaat. Eenmaal in Jeruzalem verdiepte mijn interesse in religie, conflict en vredesvragen zich. Dankzij mijn onderzoek leerde ik een paar van de auteurs van het Kairos-document 'Het Uur van de Waarheid' kennen, dat juist tijdens mijn studieverblijf in Jeruzalem tot stand kwam."

Op 11 december 2009 werd 'Het Uur van de Waarheid' in Bethlehem aan de wereld gepresenteerd. Op 22 december 2009 is de Nederlandse vertaling ervan in de Dom van Utrecht aan het Nederlandse publiek aangeboden. Dit document benadrukt de christelijke en algemene menselijke waarden. Het roept de internationale gemeenschap op om naast de verdrukten te staan, de Palestijnen, hen te helpen in hun strijd voor gelijke rechten, en om de Israëli's te bevrijden van het geweld dat hun bezetting te weeg brengt.

Ook roept 'Het Uur van de Waarheid' christenen over de hele wereld op om de bijbel opnieuw te lezen en iedere uitleg die op bijbelse gronden de rechten negeert of ontkent, naast zich neer te leggen. 'In dit historische document verklaren wij,

Palestijnse christenen, dat de militaire bezetting van ons land een zonde is, gericht tegen God en de mensheid, en dat elke theologie die de bezetting legitimeert, verstaat van de christelijke leer, omdat een waarachtige christelijke theologie een theologie is van liefde en solidariteit met de onderdrukten, een roep om rechtvaardigheid en gelijkheid tussen de mensen.' Stegeman: "De latere presentatie van het document in de Dom van Utrecht was voor mij erg emotioneel. Indrukwekkend vind ik de geweldloosheid, die eruit spreekt. Voor mij werd toen pacifisme van grote waarde: pacifisme geeft kracht. Geweld lokt alleen maar nieuw geweld uit. Daarom ook mijn keuze voor Kerk en Vrede."

Je nieuwe baan is niet fulltime. Vind je dat niet jammer?

"Ik vind het juist fijn om naast mijn werk nog andere dingen te kunnen doen. Ik heb nog diverse plannen. Ik wil een documentaire maken. Ik wil ook nog wetenschappelijke artikelen schrijven. En heel graag wil ik nog beter Arabisch leren. Bezigt zijn met taal vind ik heerlijk. Het leuke van taal is: taal is speels, je kunt daardoor spelend leren."

Henk Blom

Advertentie plaatsen?

In beperkte mate is het mogelijk dat onze bondgenoten, sponsors en aanverwante organisaties, na overleg met de redactie kleine advertenties doen opnemen tegen betaling. Informatie hierover is te verkrijgen via: www.kerkenvrede.nl en/of lvdherik@narratio.nl. Ook uitwisseling van dergelijke boodschappen met sympathiserende media is mogelijk.

Namens de redactie,
Leen van den Herik

Kennismaken met: Meditatief leven

Ieder kwartaal verschijnt dit bulletin van Vacare, platform voor meditatief leven in en vanuit de Protestantse Kerk in Nederland, met tal van artikelen over spiritualiteit, mediteren en (persoonlijke) verdieping. Maar ook nieuws over plaatselijke en regionale initiatieven op deze terreinen, nieuwe uitgaven et cetera.

Een gratis kennismakingsnummer kan u worden toegezonden per e-mail door zich hiervoor op te geven bij: verkoop@narratio.nl

Pelgrimeren naar vrede

Tussen Apeldoorn en Santiago lopen asfaltbanen en zandpaden. Dit verhaal over enkele pelgrims-ervaringen en vrede loopt langs de wijsheid van vrouwen. Want de eerste godsdiensoorlog was een strijd tussen mannen: Kaïn sloeg Abel dood en het zijn de zachte krachten die zullen winnen van de oorlog.

Als pelgrim onderweg ervoer ik een zekere beduchtheid voor het onbekende. Maar die angst zat vooral in mijzelf: in de vreemdeling die ik was tussen de Belgen, die Fransen en die Spanjaarden. De taal was de barrière niet, maar meer mijn vragen over al het vreemde en mijn onzekerheid over al die anderen.

Moeder de wasvrouw en Ruth

Het was heet en ik was van ver gekomen. Zoals gewoonlijk was ik van plan om zelf eerst mijn bezwete en stoffige kleding te wassen; dan douchen, wat eten en uitvoerig siesta genieten. Het restaurant voor de goedkope pelgrimslunch had ik al gezien. Bij een pensionnetje klopte ik aarzeland aan de vreemde deur. Een vrouw die een beetje op mijn moeder leek, deed open. Ik moest eerst wat fris drinken en ik moest alles wat niet schoon was aan haar geven, want de was zat bij de prijs inbegrepen. Wat heb ik daar, voor weinig peseta's, lekker geslapen. Mijn kleren waren super schoon en het ontbijt was prima.

Het was duizend jaar voor Christus. In Juda heerste hongersnood. Velen trokken weg. Ook Elimelek en zijn vrouw Naomi verlieten Bethlehem en gingen naar het buitenland. Ze kwamen in Moab. Ze boerden daar niet slecht. Hun beide zonen trouwden met meisjes van dat land. Toen sloeg het noodlot toe. Elimelek stierf en ook de beide zonen stierven. Niets dan bitterheid. Naomi ging terug. Haar beide schoondochters liepen mee.

Op een gegeven moment keerde Orpa om. Maar Ruth bleef haar schoonmoeder trouw: "Dring niet meer aan. Ik laat u echt niet in de steek. Waar u heengaat, ga ik heen. Waar u woont, daar zal ik

ook wonen. Uw volk is mijn volk en uw God is mijn God." Het bekende verhaal heeft een happy end.

Voorbeeldige opa en Florence Nightingale

Ook die morgen was ik vroeg op pad gegaan, want het kon best weer boven de veertig graden worden. Het was nog donker toen ik buiten kwam. Nauwelijks onderweg liep ik vier mensen voorbij. Ik dacht een opa met twee kleinzons en een vriendje. Hij was de zeventig voorbij en de jongens waren een jaar of twaalf. Zo te horen Fransen. Ik vond mezelf wel stoer dat ik hen zo soepel voorbij liep. Toen liep ik een gele pijl mis en verdwaalde in het donker van het vreemde stadje. Later die dag passeerde ik hen opnieuw. Hij maakte geen grappen over mijn 'omweg' maar prees de drie: "De beste pelgrims van de hele wereld," zei hij met nadruk. Een kei van een opa: Met woord en daad gericht op de toekomst!

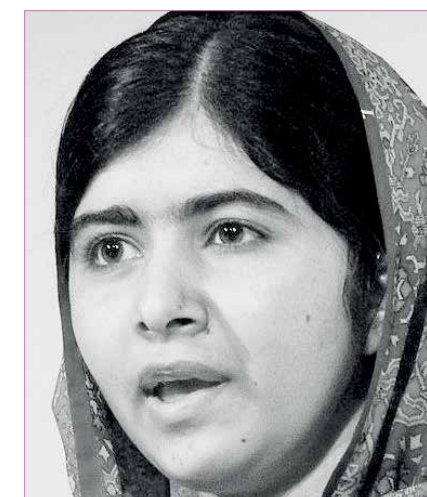
Ruth

Nightingale

Hillesum

Malala

aan en preekte erover: "Mijn zusters en broeders, laten we medewerkers van God zijn. dan zullen we niet alleen zijn Geest leren kennen maar ook de onze, uit welke Geest wij gemaakt zijn. De mensheid dient de mensheid te scheppen; ieder mens moet helpen met dat scheppen, dat wil zeggen, de mensheid tot volmaaktheid brengen. Dit is de praktische toepassing, de praktische religie van ons leven. Mensen schijnen ofwel de illusie te hebben dat God alles moet doen, of dat God niets doet. Mensen geloven in hun geloof, niet in de waarheid."

Vredelievende Keniaan en Eddy Hillesum

Onder een schaduwrijke boom doorstond ik de middaghitte. Wat eten en vooral drinken. Daarna kerfde ik een kruisje, een ankertje en een hartje op de stok die van de berkenboom in onze tuin afkomstig was. Ik was met het hartje bezig toen ik schrok van een donkere gestalte die zich over mij heen boog. "Buen camino", groette hij en we raakten even, in het Engels, aan de praat. Via de stok en mijn geloof, hoop en al een beetje liefde van het hartje, kwamen we bij zijn geloof, de islam, de Koran en Mekka terecht. Of hij zich op deze pelgrimsroute altijd wel op z'n gemak voelde, wilde ik weten. Dat was wel zo: "Mensen zijn beter dan ze doen", lichtte hij zijn visie toe. Met een glimlach en "Salam" ging hij verder op zijn pad.

In concentratiekamp Auschwitz is zij vermoord. Een jonge, intelligente en onorthodoxe vrouw. In een korte periode in het begin van de oorlog schreef zij elf dagboekschriften vol. Anderhalve maand voor haar dertigste verjaardag, overleed ze in Auschwitz. Pas decennia later werd de naam Eddy Hillesum bekend.

Vervolg op pagina 12

Kruiswegen langs schroeiplekken

Hoe doe je dat? In je eigen stad of dorp een pelgrimstocht van gerechtigheid en vrede beginnen, in je eigen leefwereld? Bij elkaar gaan zitten met een groep enthousiastelingen. In beeld brengen, wat we samen weten. Schroeiplekken, omdat daar de zonde woekert of omdat daar de zonde weliswaar hardnekkig is maar toch bestreden wordt. Of werd. Wat weten we samen?

In El Salvador doen ze het: een kruisweg door de bergen, langs een riviertje. Waar mensen waren vermoord, waar een nederzetting was geweest, waar iemand was gered, waar zwaar gevochten was. Een kruisweg tegen het zand dat de regering erover wilde, het publieke geheugen leeg. Daartegen aan het licht brengen: namen van vermoorde mensen, plekken van hoop. Herinnering. Gedenken.

Hoe doe je zoiets in Nederland? Schroeiplekken, plekken die ook ons kunnen schroeien?

In kerken met een kruisweg kun je herduiden. Dan kun je ook 'verweg' gedenken, bijvoorbeeld die vele vrouwen die 'om de familie eer' worden gestenigd. De velen die veroordeeld worden tot diepste armoede, omdat multinationals hun grond opeisten voor 'onze' energie, 'onze' soja, 'ons' goud... En zo kun je de hele kruisweg gaan door de 21e eeuw.

Onzichtbaar

Het kan ook dicht bij huis, maar dat vergt mogelijk méér onderzoek. Een belangrijk deel van de macht van de huidige vrije markt-economie is, dat het onrecht complex en abstract wordt georganiseerd. Het wordt onzichtbaar gemaakt, naar twee kanten. In de kleine brochure bij het thema "Gods verdwenen Ge-laai" op onze jaarvergadering stond het zo:

"We hebben feitelijk te maken met vijf werelden die van elkaar gescheiden zijn. Daaronder twee werelden die onzichtbaar gemaakt worden. Een onzichtbare wereld van aandeelhouders die feitelijk

bepalen waar wat wordt geproduceerd door wie en voor wie. Zelden zijn de namen bekend van degenen die dat aansturen. En een onzichtbare wereld waar zelfs de individuele hoop om te kunnen ontsnappen ontbreekt. Land aan hoop voorbij. Buiten camerabereik. Desaparacida. Niemand weet wat daar gebeurt. Media berichten er niet van." Dus hoe doe je dat? In je eigen stad of dorp een pelgrimstocht van gerechtigheid en vrede beginnen, in je eigen leefwereld? Bij elkaar gaan zitten met een groep enthousiastelingen. In beeld brengen, wat we samen weten. Schroeiplekken, omdat

daar de zonde woekert of omdat daar de zonde weliswaar hardnekkig is maar toch bestreden wordt. Of werd.

Wat weten we samen?

- Een voedselbank. Mooi initiatief. Een stap op die weg van gerechtigheid. Wat een schande dat het nodig is, een kloof van onrecht.
- Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt. Prachtig. Wat doen ze? En waartegen doen ze het?
- Kerkhof, daar ligt iemand die jarenlang zich inzet voor waken bij vreemdelingendetentiecentra.

Kruiswegen langs schroeiplekken

Een huis, daar was de eerste moskee in deze stad, in de jaren zeventig.

- Een dagopvang voor daklozen. Veel vrijwilligerswerk, maar ook dat toenemend aantal daklozen en een minister-president die blijft zeggen dat armoede niet bestaat.
- Langs de Amstel, op 2 november altijd een herdenking voor wie omkwamen in de Middellandse Zee, op weg naar hoop om te leven. Hopen mag niet voor wie uit Afrika komen.

Verbijsterend zondig

Samen je een beeld vormen van plekken in de eigen buurt waar het gebeurt, waar het schroeit omdat het zo onzegbaar, verbijsterend zondig is, de hardheid van onze samenleving. Of omdat het zo verheugend hoopgevend getuigt van de taaheid van mensen die het goede willen, die gewoon aanpakken waar het gebeurt. Bijna alle schroeiplekken in ons land hebben die twee kanten.

En dan kun je een tocht uitzetten, waarvoor je mensen uitnodigt. Of groepen in staat stellen om zelf die tocht te lopen. Je kunt zo'n eerste kruisweg langs schroeiplekken telkens verder uitbouwen, op diverse manieren. Met de eigen of enkele geloofsgemeenschappen (oecumenisch, interreligieus)

kun je twee- of driemaal per jaar zo'n schroeiplek centraal stellen, er informatie over geven, een gesprek opstarten, je inhoudelijk verdiepen. En zeker doemen dan nog meer plekken op die het verdienen om aan het licht te worden gebracht. Binnen onze eigen erfgeschiedenis kennen we schroeiplekken: Indonesië, slavernij Suriname, slavenhandel, Palestina-Israël, Zuid-Afrika; Srebrenica, Irak, Afghanistan. Als het om onze consumptie gaat zal de hele wereld langskomen, alleen onderzoek kan dat zichtbaar maken.

Er is een schroeiplek, die altijd weer buiten zicht raakt. Want die schroeit tot in onze families. De dominante cultuur wordt al eeuwenlang door mannen aangejaagd. 'Winnen', 'eer', 'een Echte Man zijn', 'onze economie moet groeien': het zijn allemaal rationalisering van het testosteron en ander teveel aan hormonen bij mannelijke pubers.

Het lijkt erop dat de psychologie van puberbenjels de drive van de 'moderne' wereld is geworden. Dat laat weinig ruimte voor gerechtigheid en vrede. Gerechtigheid en vrede lijkt een beloning voor hen die met de ellebogen werken, of met knotsen, of met geweren, of met kanonnen en bommen,

of met drones.

Voor hen binnen handbereik (maakbare wereld), voor anderen onbereikbaar.

Van de trap

In die wereld gaan grote hoeveelheden vrouwen en kinderen ten onder, altijd meer en eerder dan mannen. Gewoon in familieverband. Sommige moslimlanden spreken er openlijk over en noemen het eerwraak. Wij leven een cultuur van ontkenning en noemen het betreurenswaardige incidenten. In ons land valt één op de tien vrouwen van de trap. Gezinsgeweld is een structureel verschijnsel in onze moderne, beschaaft, democratische wereld. Er langs heen kijken, het ontkenning of bagatelliseren is deel van de cultuur. Schroeiplek die maar geen naam krijgt.

Voor wie dit zou willen opnemen in zo'n kruisweg in eigen stad: ga dan eens naar het politiebureau en informeer daar hoe vaak de politie opgeroepen wordt om in te grijpen, hoe vaak er echt kan worden geholpen. Of vraag de politie om er in de gemeenschap over te vertellen.

Want we hebben het over een vrouw die een man heeft die haar slaat of misbruikt. Zij woont in het huis van haar folteraar. Ze slaapt in het bed van haar folteraar. Ze wast

de onderbroeken van haar folteraar. Kerken preken over onontbindbaarheid van het huwelijk. Of denk aan kinderen die mishandeld worden en geen veilige plek hebben om even op adem te komen. Wat is een cultuur die wegkijkt van het structurele in deze realiteiten?

Sommige kerken sluiten vrouwen uit van het kerkelijk ambt, omdat God dat zo zou willen. In elke viering waarin een man voorgaat die deel is van een uitsluitende kaste, straalt zijn 'goddelijkheid' af op alle aanwezige mannen. Elke tiende man in dat kerkvolk flinkt statistisch gezien zijn vrouw van de trap. Schroeiplekken, tot in onze liturgische vieringen. Godverlatenheid. Kruisweg. Er valt nog veel hoop te winnen midden onder ons. Hoop, voorpoort naar een weg van gerechtigheid en vrede.

Yosé Höhne-Sparborth

Pelgrimeren naar vrede

Dat was na de verschijning van Het verstoorde leven (1981), een compilatie van fragmenten uit de dagboeken. Vijf jaar later volgde de integrale editie van de dagboeken en brieven. In 2012 kwam de uitgave van de zesde druk uit, met brieffragmenten aangevuld, onder de titel Het Werk: 1941-1943. Een sterke, spirituele vrouw die zichzelf trouw bleef, ondanks de verschrikkingen die ze moest ondergaan. "Na deze

oorlog zal er, behalve een stroom van humanisme, ook een stroom van haat over de wereld gaan.' En toen wist ik het weer: Ik zal te velde gaan tegen die haat."

Manke pelgrim

Na een beroerte in 2009 lukt pelgrimeren niet meer. Maar ik kan weer schrijven, autorijden, fietsen en lopen. Alles gedoseerd en met mate. Met twee wandelstokken haal ik ongeveer een kilometer.

In Pakistan werd zij op 9 oktober 2012 in de bus, terugkerend van school, door een Talibanstrijder door het hoofd geschoten. Ze herstelde in Engeland en is nu als zestienjarige een wereldwijd bekende persoonlijkheid die strijd voor onderwijs aan meisjes.

"Laat ons boeken en pennen oppakken, het zijn de meest krachtige wapens. Een kind, een leraar, een pen en een boek. Dat zijn de dingen die de

wereld kunnen veranderen."

Aalt van de Glind was ontwikkelingswerker, docent en bestuurder. Zijn nieuwste boek heet 'Het geheim van ggOdh & Mensen in 95 stellingen van een manke pelgrim'. Zijn site www.aaltvandeglind07.nl gaat over zingeving en wandelen.

Aalt van de Glind

95 stellingen van manke pelgrim Aalt van de Glind

Na een inleiding over geloven en weten volgen stellingen bij 95 ervaringen:
Over GgOdh, die meer is dan kerken leren en sprekend lijkt op Aalts oma in haar tuin;
Over Mensen, die bijna goddelijk zijn en meer kunnen dan ze zelf denken.

Aalt van de Glind (1948) schrijft over geloof en samenleving en pelgrimerde naar Santiago, Iona en Taizé. Een beroerte stopte hem. In stilte ontstonden 95 stellingen over ggOdh en Mensen, die werden gebundeld in dit boek.

106 pag. ISBN 978905263 752 5
Uitgeverij Narratio www.narratio.nl € 15,00

Schroeiplekken van het kapitalisme

Elke paar seconden sterft er iemand in de wereld van de honger. Dat is geen nieuws, maar het is goed om dat soms weer eens te beseffen. Dit jaar zijn de Hoorn van Afrika, met name Somalië, en Jemen en Zuid-Soedan zwaar getroffen. Honderden miljoenen mensen gaan dagelijks met honger naar bed. Tegelijkertijd is er een enorme overvloed voor de meeste mensen in ons deel van de wereld, waar grote hoeveelheden voedsel in afvalbakken verdwijnen.

Een tocht naar vrede en gerechtigheid voert ook langs de plaatsen waar zulke contrasten tot uiting komen. Langs plekken en situaties waar de uitdrukking 'hel op aarde' voor uitgevonden lijkt. Dat is geen kwestie van toeval of natuurverschijnselen, maar vooral een tocht langs de verwoestende gevolgen van het dominante economische systeem in de wereld, het kapitalisme. Dit krijgt vorm in vele gedaanten, van het leegroven van arme gebieden tot klimaatverandering tot wapenhandel en oorlog.

Leegroof

De leegroof van de niet-westerse wereld is een voortgaand proces. Hele landbouwgebieden in Afrika en Zuid-Amerika worden vrijwel uitsluitend gebruikt voor goedkope export naar het westen, terwijl de eigen bevolking honger lijdt, de grond uitgeput wordt en regenwoud moet wijken. Vaak gaat het om sojaverbouw voor veevoer, gedreven door de bio-industrie voor consumptie van vlees en zuivel. Daar blijft het echter niet bij. Soms hebben schijnbaar positieve ontwikkelingen onverwacht negatieve gevolgen. De recente 'superfoods'-hype is enerzijds een uitdrukking van groeiende, misschien zelfs wel overdreven, aandacht voor bewust en gezond eten. Naast de toenemende belangstelling voor specifieke producten, past dit ook in de trend over te schakelen naar meer biologisch en onbewerkt voedsel. Dit resulteerde bijvoor-

beeld in een enorme run op biologisch geteelde quinoa, een tarwesoort die vooral in Zuid-Amerika geteeld wordt. Stijgende prijzen waren het gevolg. Vrijwel alle quinoa werd bestemd voor export, terwijl het gewas steeds onbereikbaar werd voor de

Onze rijkdom is gebouwd op het hele scala van geweld, onderdrukking, uitbuiting, en is daarmee onhoudbaar. We moeten ons realiseren dat het westen fors zal moeten inleveren.

lokale bevolking. Profijt van de fors gestegen inkomsten blijft zoals altijd beperkt tot een elite. Het levert het verontrustende beeld op dat een jonge, op gezondheid gerichte, bewuste etende, vaak links en kosmopolitisch georiënteerde elite, in de kern toch zo op zichzelf gericht is dat ze bijdraagt aan voedselproblemen elders.

Klimaatverandering

Misschien wel het grootste probleem waar de wereld in volle vaart op afkoerst, is klimaatverandering. En ook hier geldt, zoals zo vaak, dat de voornaamste veroorza-

kers van de problemen degenen zijn die er het minst hard door getroffen worden. Natuurlijk, klimaatverandering zal ook de rijke delen van de wereld niet ongeschonden laten, maar het zijn de landen, die er het minst aan bijdragen en het minst in staat zijn de gevolgen op te vangen, die het eerst te kampen krijgen met zaken als droogte of juist overstromingen, erosie, mislukte oogsten enzovoort. Klimaatverandering zal daarnaast een steeds belangrijkere oorzaak van (gewapende) conflicten worden, conflicten om schaarser wordende (landbouw)grond of water of vanwege gedwongen migratie.

Wapenhandel

Niet iedereen zal daar ongelukkig mee zijn. De wapenindustrie floreert bij conflicten en spanningen. Zij ziet dan ook veel perspectief in nieuwe dreigingen, of dat nu reële dreigingen zoals klimaatverandering zijn of opgeklopte dreigingen als die van terrorisme. Officieel hebben veel landen beperkingen gesteld aan wapenexporten. Aan landen die mensenrechten schenden of zich in conflictsituaties bevinden zouden geen militaire goederen

geleverd mogen worden.

In de praktijk voeren andere afwegingen de boventoon. Saudi-Arabië is een van de meest dictatoriaal geregeerde landen in de wereld. Voor veel westerse landen, en met name de Verenigde Staten, is het echter een belangrijke en stabiele bondgenoot in een olie-rijke, maar explosieve regio, vol landen die het westen minder gunstig gezind zijn. Dus vinden wapenexporten naar het land veelal zonder problemen plaats en is Saudi-Arabië een van de grootste wapenimporteurs ter wereld.

Ook in andere gevallen, waar geld of goede verhoudingen met bondgenoten om de hoek komen kijken, wordt wapenhandel makkelijk toegestaan. In situaties waarin dit minder speelt kan men dan weer goede sier maken door een wapenexport juist niet toe te staan.

Oorlog

Eenzelfde dubbele houding speelt natuurlijk op veel vlakken. Westerse militaire interventies worden vaak begeleid door hoogdravende woorden over een einde maken aan onacceptabele situaties van onderdrukking en mensenrechtenschendingen.

Schroeiplekken van het kapitalisme

Waar wel en niet ingegrepen wordt, wordt echter vooral bepaald door de belangen van de landen die voorop gaan in de (roep om) militaire interventies.

Niet dat zulke interventies wenselijk zijn. Los van de principiële stellingname tegen oorlog en geweld, blijkt dat landen waar ze hebben plaatsgevonden er in het algemeen niet op vooruit gaan. In Irak zijn de olierijkdommen voor buitenlandse multinationals veilig gesteld, maar de interne chaos en het onderlinge geweld zijn groter dan ooit. Voor Libië geldt ongeveer hetzelfde en ook in Afghanistan kan moeilijk van een algemene vooruitgang gesproken worden.

En zo veel meer

De ellendige situaties waarin heel veel mensen op de wereld moeten leven zijn talloos. Hierboven is nog maar een miniem deel aangestipt. Even goed kunnen we de

schrijnende arbeidsomstandigheden noemen van mensen die voor een habbekrats producten maken ten behoeve van westerse consumptie en winsten van grote bedrijven. Of de manier waarop, met steeds meer militaire middelen, geprobeerd wordt migratie tegen te gaan. Met als gevolg duizenden in de Middellandse Zee verdrinken of in het Amerikaans-Mexicaanse grensgebied omgekomen vluchtelingen.

Al deze zaken hebben gemeen dat ze niet uit de lucht komen vallen. Armoede, geweld en onderdrukking zijn geen natuurverschijnselen, maar hebben alles te maken met de rijkdom en de macht die een klein deel van de wereldbevolking met alle mogelijke middelen zichzelf toe-eigent en beschermt.

Naar vrede en rechtvaardigheid

Hoe kunnen we proberen dit tij te keren richting een meer rechtvaardige en vreedzame

wereld? Het is prima om bijvoorbeeld Max Havelaar- of Fair Trade-producten te kopen, en daarmee een impuls te geven aan eerlijkere handel. En zo zijn er veel zaken in de eigen consumptie die een bijdrage kunnen leveren, zoals het beperken van milieu-belasting door het kopen van lokaal geteelde biologische producten of het overschakelen op een vegetarisch of veganistisch dieet.

Het grote onrecht ligt echter niet besloten in de consumptiepatronen van individuen, maar in het kapitalistische systeem als zodanig. Niet slechts in de uitwassen, zoals velen het probeerden af te doen in de recente economische crisis, maar in de kern ervan. Onze rijkdom is gebouwd op het hele scala van geweld, onderdrukking, uitbuiting, en is daarmee onhoudbaar. We moeten ons realiseren dat het westen fors zal moeten inleveren. De vaak hartverscheurende beelden waarmee hulporganisaties ons om geld vragen,

zouden naast het trekken van de portemonnee om directe nood te helpen lenigen ook moeten inspireren tot verzet. Verzet tegen het kapitalistische systeem dat de wereld in een steeds verstikkender houdgreep houdt en de belangrijkste oorzaak is van het structurele geweld waar een groot deel van de wereldbevolking dagelijks onder lijdt. Vrede en rechtvaardigheid kunnen niet zonder elkaar.

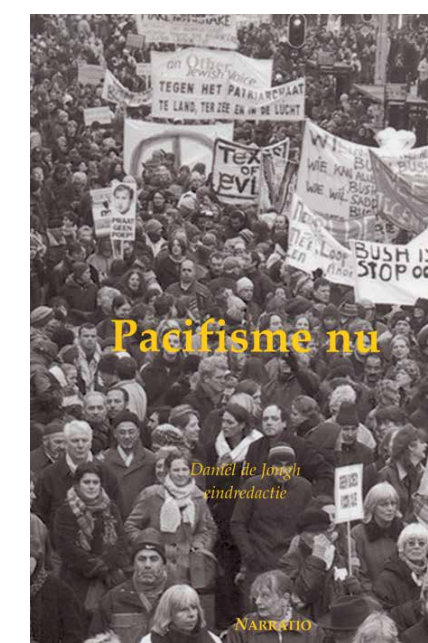
Mark Akkerman

Jubileumaanbieding: alle vredesboeken dit jubileumjaar € 5,- *

Pacifisme nu
– Een werkbare politieke agenda

(2004, 104 blz.)
Daniel de Jongh (eindred.)

We leven in een tijd van economische globalisering, verschuivende machtsverhoudingen, nieuwe vormen van geweld en veranderingen op het gebied van communicatie. Het internationaal recht wordt vaker aangeroepen dan ooit. De wereld is in de ban van het terrorisme. Hierop is voor ons maar één antwoord mogelijk: politiek pacifisme! Daarvoor worden in dit boek concrete handelingsperspectieven en bouwstenen voor een grotere pacifistische agenda aangereikt.

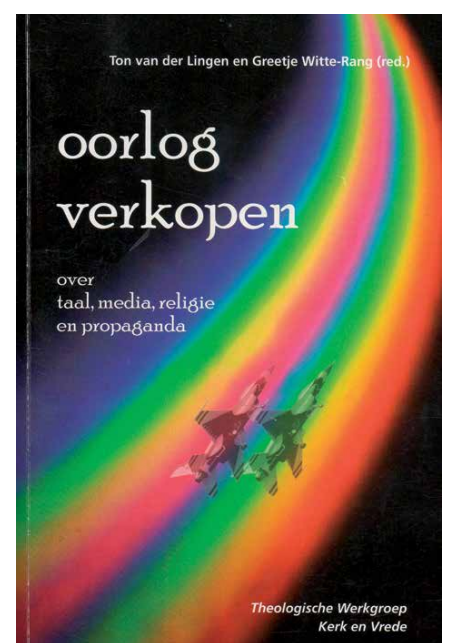

Oorlog verkopen
– Jubileumbundel bij het 85-jarig bestaan van Kerk en Vrede

(2009, 172 blz.)
Ton van der Lingen (red.), Greetje Witte-Rang

Over taal, media, religie en propaganda. Via propaganda, interpretatie en legitimatie worden oorlog en het inzetten van geweldsmiddelen keer op keer aan ons 'verkocht' of het nu gaat om de Balkan, Iran, Afghanistan, Oekraïne, Mali of Irak.

Alleen het ontwikkelen en voeren van een kritisch bewustzijn kan onze ogen hiervoor open houden.

* Prijs is exclusief portokosten. Op pagina 26 en 31 vindt u nog meer titels waar u uit kunt kiezen.

Een inschattingsfout werd de vonk die de lont aanstak

Over de aanloop naar de Eerste Wereldoorlog, de gebeurtenis die rakelings aan onze deur voorbijging, is in 'Vredesspiraal' een drietal artikelen gepubliceerd (2013, nr. 4 en 2014, nr. 1 en 2) aan de hand van het boek van Kathie Somerwil-Ayrton, 'The train that disappeared in history'.

Recent heeft de Australische historicus Christopher Clark een nieuwe visie op die gebeurtenis gelanceerd. Hij beschrijft hoe aan de westzijde van Europa de geopolitiek uit balans raakte, spanningen werden opgebouwd en feitelijk een oorlog werd voorbereid. Het interessante daarbij is, dat hij een eeuw na dato tot een nieuwe interpretatie komt van de gebeurtenissen. Redacteur Yosé Höhne-Sparborth maakte een uitgebreide samenvatting van het boek: 'Slaapwandelers'; De Bezige Bij, Antwerpen 2013; 750 blz., € 25,-.

Het heeft een eeuw geduurd, voordat m.b.t. de Eerste Wereldoorlog een herinterpretatie van de verantwoordelijkheden mogelijk werd. Er was veel nationale politieke onevenwichtigheid, internationale destabilisatie en landjepik. Economische concurrentie (van een stabiel land) werd met vijandbeelden bestookt. Die vijandbeelden wekten in enkele landen tegelijk, via een emotionele pers en hysterische parlementen, een oorlogsstemming op, waardoor de ideologische vijand eigenlijk op geen enkele wijze meer 'goed' op de provocaties kon reageren. Bondgenootschappen werden een alibi voor agressie, terwijl ze oorspronkelijk en ideologisch bedoeld waren voor de veiligheid.

De vijandbeelden gaven de gedoodverfde vijand in een situatie van militaire provocatie geen diplomatieke speelruimte. Deze kluwen bracht de oorlog die niemand wilde.

Er dringt zich een vergelijking op met de wijze waarop heden ten dage Rusland wordt aangepakt: militair ingesloten door een bondgenootschap, gedoodverfde vijand, gestook aan zijn buitengrenzen, doet het altijd fout, 'wij' altijd goed. Laten we maar hopen dat Poetin de geschiedenis goed kent en begrijpt. En aan 'onze' zijde de vraag de vraag stellen: zijn we in staat van ons dominante denkpatroon af te stappen? Of is 'onze eer' elke prijs waard?

Te veel gegevens

Schuldtoewijzing is volgens Christopher Clark in zijn recente boek (zie kader) het laatste wat je moet doen. Schuldtoewijzing is zwartepieten: de ander deugt niet, jij wel. Dominante landen spelen altijd dat zij de goede partij zijn: een belangrijke bron voor nieuwe oorlogen. Mogelijk werd dat nooit helderder en fataler, dan met de schuldtoewijzing na de Eerste Wereldoorlog. Alle grote mogendheden droegen bij aan die oorlog. De eenzijdige schuldtoewijzing legde een grote last bij Duitsland, maar vooral: Duitsland werd een paria, Frankrijk ging vrijuit. Dat werd fataal in de Ontwapeningsconferentie begin jaren '30. Gevolg: nog een oorlog. Clark geeft aan, dat de Eerste

Wereldoorlog moeilijk te begrijpen is, niet door gebrek aan gegevens maar door te veel gegevens. Niemand kan de volledige verschenen literatuur lezen. Maar ook waren er te veel gebeurtenissen tegelijk op te veel niveaus die bijdroegen aan deze dramatische escalatie. Clark tracht in zijn boek de grote lijnen van al die niveaus te volgen. Daaruit ontstaat een beeld van allerlei vormen van instabiliteit en onzekerheden tegelijkertijd door het hele continent heen, en bondgenootschappen die tegenwicht moesten bieden. Het onredelijk vastklampen aan bondgenootschappen was mogelijk de belangrijkste oorzaak dat de oorlog, die niemand wilde behalve enkele militaire leiders, er is gekomen.

Triple Alliantie

Nadat de 'klassieke' grote mogendheden (Engeland, Frankrijk, Italië, Rusland en Oostenrijk-Hongarije) het Ottomaanse Rijk hadden verslagen en, op de conferentie van Berlijn in 1878, geplukt en nagenoeg uit Europa verdreven, ontstonden er wisselende allianties tussen die

grootmachten, om tot verdere buitverdeling te komen of om landjepik te verhinderen. Enkele jaren, vanaf 1873, was er een Driekeizerbond geweest (Rusland, Pruisen, Oostenrijk-Hongarije), maar de Balkan gooide te veel roet tussen de keizers van Moskou en Wenen.

In 1882 kwam de Triple Alliantie tot stand tussen Pruisen, Oostenrijk-Hongarije en Italië, maar ook die kreeg beperkte betekenis. Bij de Balkanoorlogen gaf het enige ruimte voor diplomatiek overleg ter verdeling van dit voormalige Ottomaanse gebied, maar de gretigheid van de kleine Balkanlanden vertroebelde ook de relatie Italië-Habsburg. Toen deze bond werkelijk van belang werd in 1905 om de grote Marokkocrisis te bezweren, bleek dit verbond uitgewerkt: Italië trok zijn eigen plannen. Dat maakte ook andere mogendheden brutaler.

Engeland en Rusland

Rusland was de grote concurrent van Engeland in Azië in de hele negentiende eeuw, wat voor decennia vijandigheid zorgde in de 'Great Game'. Engeland wilde

'zijn' India beschermen tegen Russisch landjepik, maar ook tegen Russische handelsrelaties via de wateren (Zwarte Zee, Suezkanaal). Rond de eeuwwisseling groeide er weer onrust rond Perzië, Afghanistan en China. 1905 startte Rusland een oorlog met Japan om China. Daarin werd Rusland ongenadig verslagen, de Engelse vloot was alert. In de jaren erna bouwde Rusland zichzelf opnieuw militair op, ditmaal met een strategisch treinsysteem door het hele land. Frankrijk zorgde voor leningen en advies. Voor Engeland werd het helder: 'Rusland is de grote vijand voor ons en onze koloniën, daar moeten we goede relaties mee opbouwen. Anders worden die oorlogen te duur.' Engeland had namelijk regelmatig massieve problemen in Afrika, vooral met Frankrijk. Engeland raakte economisch aan het begin van de twintigste eeuw achterop bij Duitsland, en zocht daarom Rusland door diplomatieke relaties in te tomen.

Oostenrijk-Hongarije en de Balkan

Bij de ontmanteling van het Europese deel van het Ottomaanse Rijk werden enkele Balkanlanden en ook Griekenland zelfstandig en kregen Italië, Rusland en het Habsburgse Rijk invloed in die regio. Tot dan hadden alleen Engeland en Frankrijk controle gehad over de Sultan van Istanboel. Rusland zag vooral nieuwe kansen om de Zwarte Zee te beheersen, de Habsburgse dubbelmonarchie echter kreeg onrust in eigen huis. Servië was bij de Conferentie van Berlijn tot zelfstandig vorstendom gemaakt en daar kwam vrij snel een diep ideologisch nationalisme op plus de droom van een groot Servië: alle Slavische volken bevrijden en onder Servische vleugels brengen. Spanningen, grensgeschillen en oorlogen met Oosten-

rijk-Hongarije konden niet uitblijven. Rusland stookte intensief in deze relatie en stimuleerde de Servische agressie, de Russische ambassadeur in Servië voorop. Met Roemenië en Bulgarije had Rusland wisselend goede en slechte contacten, wat de Russische reacties in dit gebied onberekenbaar maakte voor Oostenrijk-Hongarije. Ook de Balkanlanden onder elkaar wisselden vrij snel hun onderlinge bondgenoot-

Geopolitieke aardverschuivingen, schimmige politici in de coulissen en gretige militairen. Een eeuw na dato: de Eerste Wereldoorlog opnieuw geduid.

schappen. Bovendien was Hongarije in Balkankwesties moeilijk op één lijn te krijgen met het Oostenrijkse deel van de Federatie. Frans Jozef wilde die dubbelmonarchie, Frans Ferdinand wilde een breder federaal verband met autonomie voor Slavische bevolkingsgroepen. Boedapest hoopte op meer macht zolang Wenen het druk had met de Slaven.

Rusland en de Balkan

Al in de Ottomaanse tijd had Rusland militair geïntervenieerd op de Balkan, altijd onder het mom van

'hulp' aan de geloofsbroeders, hoewel de meeste kleine boerengroepen onder de Ottomanen beter af waren dan daarna. Servië werd een vaste partner, want daarmee verzekerde Rusland zich van een corridor over land naar de Bosporus. In de Russische pers werd de romantiek van het Servische nationalisme opgeklopt, en ook Rusland gaf zich over aan de missie om de Slavische volken te bevrijden, wel onder Russische leiding. Rusland was van mening, dat het Habsburgse Rijk net als het Ottomaanse een historisch relict was dat moest verdwijnen. Servië aanmoedigen paste in de strategie. Hoe bij de telkens oploeiende spanningen feitelijk werd gereageerd, bleek sterk afhankelijk van de toevallige krachtenverhouding binnen de Russische politiek en militaire top, en wie op zo'n moment het meeste vertrouwen genoot van de Tsaar. Frankrijk gaf grote leningen aan Servië voor de opbouw van een eigen leger en spoorwegen, en had daarbij ook op het oog om het Habsburgse Rijk te verzwakken. Frankrijk, dat enkele eeuwen lang een sterke invloed had gehad in Istanboel, waar de diplomatieke taal zelfs Frans was, wilde voorkomen dat

het politieke vacuüm door Habsburg zou kunnen worden opgevuld. Tenslotte grensde Habsburg aan de regio, Frankrijk was geografisch ver weg.

Frankrijk - Rusland - Engeland

Frankrijk had nog een probleem. Eeuwenlang was het dé grootmacht geweest op het continent. Tegen Engeland verloor het voorgoed het koloniale overwicht bij de Vrede van Utrecht in 1763, maar op het continent heerste Frankrijk. Engeland heerste op de wereldzeeën en in Azië, in Afrika was het nog geen uitgemaakte zaak. Frankrijk was tweemaal onder twee Napoleons door de Duitse landen gelopen en had die vernietigd. In 1870, toen men dat nog eens wilde doen, wist Pruisen ineens de Fransen binnen weinig dagen terug te slaan tot Parijs. En ziedaar, Bismarck vormde een heus Duits rijk. Een opkomende grootmacht, met een fascinerende groei-kracht, economisch, politiek, en rond 1900 ook militair. In het centrum van het continent, aan Frankrijks grens!

Frankrijk kon niet dulden dat een ander land de leidende positie zou overnemen.

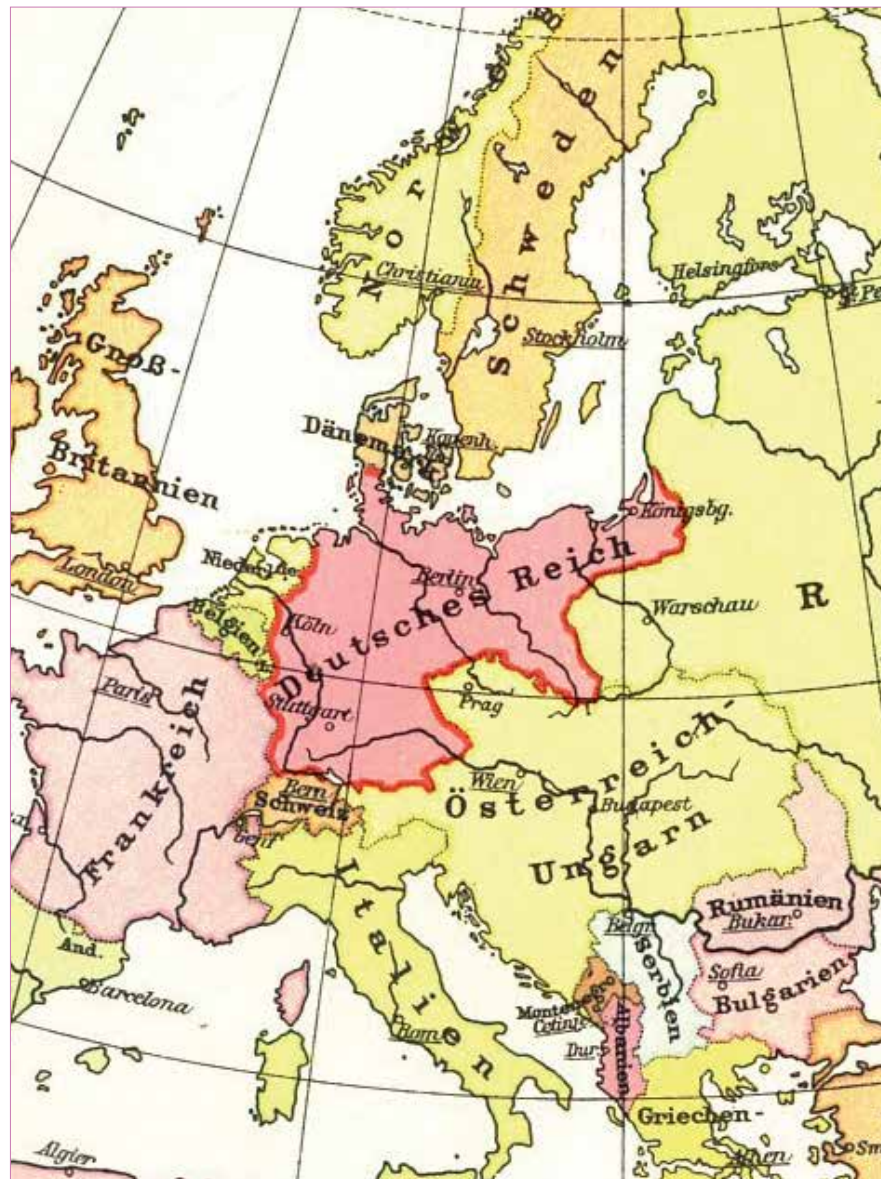
Vervolg op pagina 18

Mient Jan Faber

Een inschattingsfout werd de vonk die de lont aanstak

Duitsland moest bedwongen, liefst vernietigd. De Franse pers en politici zetten een stevig vijandbeeld op tegen Duitsland. Er werd zelfs een strategisch plan uitgewerkt door Poincaré: een hecht verbond sluiten met Rusland, zodat Duitsland altijd op twee fronten tegelijk zou moeten vechten. En erop aansturen dat via het agressieve Servië de lont ontstoken zou worden. Duitsland had immers een Alliantie met Oostenrijk en zou bij agressie bondgenootschappelijke hulp bieden.

In 1904 sloten Frankrijk en Rusland een pact van onvoorwaardelijke wederzijdse bijstand. Daarmee werd de Alliantie van 1892 geïntensiveerd. Datzelfde jaar nog sloot Engeland na twee eeuwen vijandige relatie met Frankrijk een voorzichtige Entente, omdat het zijn uitgebreide marine nodig had in Afrika en Azië. In 1907 werd die versterkt, Frankrijk zou voortaan de Europese westkust beschermen. Met de En-

tente kreeg Engeland meer kracht overzee, omdat haar marineschepen niet meer nodig waren in Europa.

Duitsland

Duitsland is vanaf 1870 een supersnel opkomende economische macht. Bismarck wenst politieke rust, voorwaarde voor voortgaande economische groei. Hij werkt aan goede diplomatieke banden met alle landen. Dat lukt, tot keizer Wilhelm II aantreedt in 1888. Deze ontdoet zich van Bismarck. Daarna begint het militaire denken ook langzaam terrein te winnen in Berlijn. Maar de trend is nog steeds: goede relaties met allen, en Frankrijk, dat erg vijandig is, niet prikkelen. Duitsland voelt zich ingesloten door het pact Frankrijk-Rusland, maar richt zich op Engeland voor een bondgenootschap. Rond 1900 wilde Frankrijk nog Engeland aanvallen en zocht steun bij Duitsland. Duitsland weigerde. Frankrijk werd toen voor-gevoed vijandig.

Engeland behandelt Duitsland zeer uit de hoogte, geeft weinig toe aan Duitse verlangens of belangen. Duitsland haalt Engeland economisch duidelijk in, en dus moet het politiek klein gehouden worden. Waarop Duitsland reageert met een politiek van onafhankelijkheid, en de-escalenderend bij spanningen. Maar dan blijkt Duitsland in 1905 geïsoleerd: de grootmachten hebben samen een verbond, Italië doet feitelijk daaraan mee, Habsburg is politiek aan het verzwakken. Oostenrijk-Hongarije is de enige bondgenoot, en dat levert meer veiligheid aan Wenen-Boedapest dan aan Berlijn. Dus gaat Duitsland vanaf 1905 meer investeren in leger en marine. Streven: zien te komen op 60 procent van de Engelse maritieme sterkte. Wat een tweede reden wordt voor Engelse pers en politici om een felle anti-Duitse stemming te kweken. Pruisen wordt oervijand in de pers.

Crisis op crisis

Frankrijk had zijn oog laten vallen op Marokko. Volgens een internationale afspraak viel Marokko onder internationaal toezicht. Maar in 1905 biedt Frankrijk Engeland een ruil aan: Engeland mag in Egypte domineren, als Frankrijk dat in Marokko mag. Duitsland protesteert, voelt zich gepasseerd en heeft wel handelsbelangen. Het wordt bijna oorlog. Duitsland de-escalereert met het voorstel van een Internationale Conferentie. Die komt er, maar levert Duitsland feitelijk niets op. Hier wordt zichtbaar dat Italië in het andere kamp van grootmachten zit. Duitsland legt zich erbij neer, de crisis is bezworen.

Dan valt Italië in 1911 Libië binnen, bombardeert Tripoli, en gruwelverhalen doen de ronde over de behandeling van de bevolking. Het verzet is groot. Duitsland stuurt een oorlogsschip, de hele Franse

en Engelse pers valt over dit land heen. Weer bijna oorlog, Duitsland heeft daar niets te zoeken vindt men! Engeland inspecteert zelfs de Belgische kust voor een landing. Feitelijk kan Italië dus ongestraft een groot brok Ottomaans Rijk inpikken. Dat wordt het sein voor Servië en Macedonië om zich in 1912 ook op Ottomaans grondgebied te storten. Het Servische leger is enorm gegroeid dankzij de Franse leningen. Roemenië, Bulgarije en Griekenland voegen zich bij de aanval. In 1913 volgt een tweede Balkanoorlog, nu tussen de partners om de buit te herverdelen. Oostenrijk-Hongarije wordt zeer nerveus, Rusland stookt, Frankrijk hoopt op de escalatie die het alibi wordt om Duitsland aan te pakken. Servië heeft binnen en buiten zijn grenzen geheime nationalistische terreurgroepen, met relaties bij regering en leger. Een van deze terreurgroepen pleegt de aanslag op de Oostenrijkse troonpretendent Frans Ferdinand, op 29 juni 1914.

Tragische inschattingsfout

Frankrijk wisselt al jaren elke paar maanden van premier; de invloed van Defensie en van het leger wisselen daardoor voortdurend, en de vijand buiten houdt het land bijeen. In Engeland is via gekonkel de invloed van een anti-Duits kamp, en pro oorlog kamp (Churchill en Wilson) centraal geworden. In Rusland staan de militairen te popelen, de Tsaar heeft meer haviken dan duiven om zich verzameld. In Oostenrijk is verwarring, verdeeldheid, ontzetting en onduidelijkheid over wat Rusland zal doen. In alle relevante regeringscentra zijn wisselingen volop in gang, haviken aan de winnende hand, en onzekerheid over wat de anderen precies zullen doen. De geopolitieke onevenwichtigheid is groot. Berlijn en Wenen voelen de

Een inschattingsfout werd de vonk die de lont aanstak

hete militaire adem in hun nek. Ze zoeken hoe te ontsnappen. Wenen wil niet over zich laten lopen. Berlijn adviseert een snelle strafactie naar Servië en meteen weer terugtrekken. Berlijn weet, dat een snelle strafexpeditie internationaal begrip krijgt, de emoties zijn nog vers; maar het mededogen zal snel wegebben. Wenen zendt Servië een ultimatum met eisen, waaronder een gezamenlijk onderzoek naar de daders. Op dat moment echter zijn de top van Frankrijk en Rusland samen in Moskou en Frankrijk zegt onvoorwaardelijke steun toe als Rusland Duitsland aanvalt. Indien Frankrijk 'defensief' bijspringt, zal ook Engeland helpen. Frankrijk is paraat. Rusland start een

volledige mobilisatie op richting Duitse grens. Servië wil het hoofd buigen, is al met de brief bezig, als het bericht komt: Rusland zal Servië steunen. Daarop reageert Servië afwijzend op alle eisen van Wenen.

Inschattingsfout

Nu ligt de zwarte piet bij Wenen: aanvallen en een grote oorlog uitlokken, of die moord gewoon over zijn kant laten gaan. Moskou versnelt de mobilisatie richting Duitsland. Berlijn vindt, dat het Wenen niet alleen kan laten. Het peilt in Londen, hoe daar de vlag hangt. Londen vindt dat het Parijs niet alleen kan laten. Maar Londen begrijpt ook, dat Berlijn via België moet om Frankrijk snel in te tomen. Londen zal een tocht

via België oogluikend toestaan. Berlijn vraagt het neutrale Brussel om doortocht, Brussel reageert ineens fel: We zullen ons verdedigen! Dus moet Berlijn de oorlog aanzeggen, om Parijs snel te kunnen afslaan en de handen vrij te hebben tegen Rusland. Dat vindt Engeland een offensieve aanval tegen een neutraal België, en het politieke besluit valt: landing op de Belgische kust, inmenging in de oorlog. Churchill wil maar wat graag! Berlijn wist niet goed in te schatten wat Londen wel of niet zou dulden. We schrijven dan 10 augustus 2014.

Een simpele diplomatieke inschattingsfout werd het vonkje dat de lont aanstak. Berlijn was te beleefd geweest tegen België, Wenen

had te lang gearzeld tegen Servië. Rusland, Servië en Frankrijk wilden gewoon. Londen deed niets om zijn bondgenoten te dimmen en keek toe hoe de twee Duitse keizerrijken zich uit de dilemma's zouden redden. Een jarenlang uitgelokt conflict, een concrete brandhaard, veel diplomatieke onzekerheden vormden de basis. De omvang van de komende verwoesting was imaginair: niemand had er een voorstelling van hoe de uitwerking van de nieuwe wapensystemen zou zijn. Clark constateert bovendien Europabreed een stevige machocultuur als bedding: onze eer vóór alles.

Yosé Höhne-Sparborth

Wake bij detentiecentrum Soesterberg

In het detentiecentrum Soesterberg zijn ook illegale en gedocumenteerde asielzoekers opgesloten. Sinds de Schipholbrand in 2005 organiseert de Raad van Kerken Zeist/Soesterberg elke eerste zondag van de maand een wake bij het toegangshek.

Met deze wake wordt stem gegeven aan asielzoekers die geen verblijfsvergunning in Nederland hebben gekregen en wachten tot ze worden uitgezet. Hun situatie is vaak schrijnend. Elke wake is een schreeuw om aandacht en een pleidooi

voor een humaan beleid. Na afloop worden er bloemen in het hek gestoken. Gedurende enkele maanden in 2012 was het, via een fietspad, mogelijk met gedetineerde via de luchtroosters te communiceren. Ook daar werden de hekken

versierd met bloemen en kaarsen. Communicatie is nu niet meer mogelijk, omdat deze vleugel omgeturnd is tot een AZC.

Héleen Broekema

advertentie

Vrouwen voor vrede

Vrouwen voor Vrede feliciteert Kerk en Vrede met haar 90-jarig bestaan en reist graag mee. Vrouwen over heel de wereld zijn medepelgrims voor vrede. Veel conflicten escaleren doordat mannen niet samenwerken met vrouwen; ze vergeten dat je macht ook kunt delen. Want er is vrede nodig om kinderen groot te brengen. We waken, zingen en breien, roepen politici ter verantwoording en publiceren over vredesinitiatieven wereldwijd.

www.vrouwenvoorvrede.nl

Vredesopvoeding & wereldburgerschap

Kerk en Vrede streeft al ruim 90 jaar naar vrede en ontwapening. We hebben de overtuiging dat vrede alleen een kans maakt als men tewerkgaat vanuit een pacifistische traditie. Maar vrede komt niet vanzelf, mensen moeten leren wat vrede is en bereid zijn om deze vrede op te bouwen.

Vrede is een groots doel, maar begint klein. Komend najaar brengt Kerk en Vrede daarom een educatief pakket Vredeseducatie uit, met daarin aandacht voor:

- vrede als politieke en humane opdracht,
- de waarde van de democratie
- goed met elkaar samen leven
- zonder geweld conflicten oplossen
- opbouw van een mondiale samenleving.

De pakketten zijn bedoeld als een aanvulling op programma's als de Vreedzame School, programma's tegen pesten, en andere projecten die zich richten op een goede sociale ontwikkeling in een veilige leeromgeving. Deze programma's doen prima werk, maar vredeseducatie is ook een oriëntatie op het gegeven, dat iedere mens tegenwoordig wereldburger is en daarmee medeverantwoordelijk voor vrede.

"Ik wist niet dat zo iets kon, een land zonder leger." Op basisschool De Viermaster

in Papendrecht zijn kinderen van de plusklas aan de slag met de lesbrief 'Costa Rica, een land zonder leger'. Ze ontdekken dat daar een Universiteit voor de Vrede is en dat een land zonder leger dus mogelijk is. In Costa Rica zit vrede in de opvoeding.

Nederlandse kinderen krijgen te maken met vredesverhalen van over de hele wereld. En gaan nadenken over dilemma's. Want hoe zorg je voor veiligheid zonder leger? Is een wereld zonder legers ook mogelijk?

Er is veel educatief materiaal op de markt om vredeseducatie te ondersteunen. Kerk en Vrede ontwikkelt aanvullende lesbrieven en plaatst deze op haar website. De eerste lesbrieven gaan, naast Costa Rica, over Tibet, Nederland, Zuid-Afrika en Israël & Palestina. Deze lesbrieven gaan uit van

de volgende standpunten:

- we leven als mensen op een wereld en we horen bij elkaar;
- we willen problemen oplossen zonder geweld;
- er is veel ervaring met geweldloos denken en doen;
- er zijn helden (verhalen) nodig op de weg van vrede.

Omdat er op scholen in PO en VO veel aandacht is voor sociale vaardigheden en sociaal-emotionele ontwikkeling, sluiten we daar niet bij aan. Deze lesbrieven passen in het kader van burgerschap en dan met name op mondiaal niveau. Het materiaal is geschreven voor de hoogste groepen (6 t/m 8) van het PO en de laagste groepen van het VO (1 t/m 3). Het gaat om kinderen en jongeren tussen 10-14 jaar. We willen hen uitdagen om hun kennis uit te breiden door op onderzoek uit te gaan en te filosoferen over dilemma's. Actief leren over kansen voor wereldvrede.

Bij de lesbrief over Tibet gaan leerlingen, na zich eerst verdiept te hebben in verschillende aspecten van het land, in discussie over het volgende dilemma.

"Stel je bent de leider van de Tibetanen. De Chinezen zijn de baas in jouw Tibet. Je kunt een leger op de been brengen en tegen de Chinezen vechten en ze verdrijven. Dat zal mensenlevens kosten en je moet rekenen op een strijd van minstens drie jaar. Vechten past niet bij de over-

tuigingen van de Tibetanen. De Tibetaanse monniken zijn het niet met je eens en pleiten voor geweldloosheid. Je kunt ook op een vreedzame manier de zaak aanpakken. Je weet niet of het dan lukt de Chinezen weg te krijgen. Wat doe je? Welke overwegingen maak je? Maakt iedereen dezelfde keuzes?"

De vredesheld van Tibet, de Dalai Lama, laat kinderen en jongeren nadenken over wat happiness is. En daarmee wordt een verbinding gemaakt met hun eigen leven hier en nu.

Het materiaal biedt ruimte voor docenten om onderdelen te gebruiken, maar ook om de hele lesbrief in te zetten. Op een docentenblad staan de mogelijkheden vermeld. De lesbrieven of onderdelen ervan kunnen gebruikt worden voor de internationale week van de Vredesweek in september, maar ook als aanvulling van bestaande lessen. Bij vredesopvoeding vinden we het van groot belang, dat hoop zichtbaar wordt en dat jonge mensen gaan geloven dat wereldvrede mogelijk is en dat zij daar aan kunnen bijdragen. De lesbrieven vallen daarom onder de wereldwijde beweging Worldpeace is possible.

René van Engelen
& Margreet Bos

De EU als vredesproject

De organisatie begint steeds meer te lijken op een klassieke imperialistische mogeheid. Twee kanttekeningen.

Als argument ten gunste van de EU wordt vaak aangevoerd dat deze organisatie een vredesproject is en al gedurende minstens een halve eeuw voor vrede in Europa heeft gezorgd. Hierbij kan men echter kanttekeningen plaatsen, want de EU leert de afzonderlijke landen niet om vrijwillig in vrede met elkaar te leven en begint bovendien steeds meer te lijken op een klassieke imperialistische mogeheid.

De Europese samenwerking begon in 1948 met de stichting van de Benelux. De volgende stap, de oprichting van de Europese gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS)

in 1951, lag psychologisch veel moeilijker. Verschillende van de zes hieraan deelnemende landen waren kort daarvoor met elkaar in oorlog geweest en wantrouwen elkaar. Frankrijk en de Benelux eisten een controleraad voor het Ruhrgebied, maar dat was voor de Duitsers onaanvaardbaar. Daarom stelde Schumann een compromis voor: de instelling van een gemeenschappelijke markt. Voor de controle werd het Europese Parlement opgericht. Een volgende psychologisch belangrijke gebeurtenis was het vriendschapsverdrag tussen de 'erfvijanden' Frankrijk en Duitsland, in 1963 gesloten op initiatief van De Gaulle en Adenauer. Dit verdrag kwam vrijwillig tot stand en was als zodanig een verheugend voorbeeld van de wijze

waarop landen zonder dwang van boven af in vrede met elkaar kunnen leven. Maar in tegenstelling tot wat vaak wordt beweerd heeft het weinig of niets bijgedragen aan de wereldvrede, want de Europese landen waren als wereldmachten uitgespeeld en mondiaal werd de dienst uitgemaakt door de grootmachten Amerika, China en de Sovjet-Unie.

Dit goede voorbeeld vond ook geen navolging. In 1962 bereikte de Koude Oorlog met zijn Cuba-crisis zijn hoogtepunt en de politieke sfeer was dermate verhard, dat de gedachte dat landen vrijwillig in onderlinge vrede zouden kunnen leven bij vrijwel niemand meer opkwam. Voor het in vrede laten samenleven van landen zag men maar twee mogelijkheden: of ze moesten krachtig worden onderworpen aan een gemeenschappelijk regime of ze moesten met elkaar worden vermengd zodat ze hun identiteit zouden kwijtraken. En hoewel er omstreeks 1989 met de val van de muur en het uiteenvallen van de Sovjet-Unie een einde kwam aan de Koude Oorlog is deze visie in het westen blijven bestaan en tot de vaste filosofie geworden van de EU. Hiermee heeft men een historische kans gemist om met de oude denkpatriënten te breken, met als gevolg dat de EU momenteel over de gehele wereld impliciet de boodschap uitdraagt dat vrijwillige vrede

tussen zelfstandige landen in een sfeer van leven en laten leven een illusie is.

Er moet nog een tweede kanttekening worden gemaakt. Wanneer men een kaart bekijkt van de groei van de EU ziet men een onophoudelijke expansie, vooral ten koste van de uiteengevallen Sovjet-Unie. Het kan niet anders of dit wordt in Moskou ervaren als een bedreiging. De EU begint steeds zelfbewuster en agressiever op te treden en de meest recente uiting hiervan is het streven om met behulp van het eurowaas geruisloos de Oekraïne te annexeren, met inbegrip van de Krim. Opvallend hierbij is het gebrek aan respect voor de Russische gevoelens ten aanzien van Sebastopol, de marinebasis die in 1783 werd gesticht en zowel in de Krimoorlog als in de Tweede Wereldoorlog met grote verliezen heldhaftig werd verdedigd en daarvoor de uitzonderlijke onderscheiding 'heldenstad van de Sovjet-Unie' heeft gekregen.

De macht van de EU op het wereldtoneel is inmiddels zo groot geworden dat deze polariserend begint te werken en tegenkrachten begint op te roepen. Zo hebben Kazachstan, Rusland en Wit-Rusland in mei 2014 een verbond gesloten dat het begin moet vormen van de Euraziatische Economische Unie. In juli 2014 besloten de leiders van de BRICS-landen (Brazilië, India, China, Rusland en Zuid-Afrika)

tot de oprichting van een eigen investeringsbank als tegenhanger van de Wereldbank. Deze ontwikkeling doet sterk denken aan de oprichting van het Warschaupact in 1955 als reactie op de oprichting van de NAVO in 1949. Gaan de oude geschiedenissen zich herhalen?

Het ziet er naar uit dat naarmate de landen van de EU zich hechter aansluiten de agressie tegenover de buitenwereld toeneemt, het woord 'sancties' is tegenwoordig niet meer van de lucht. Hier zien we de bekende mechanismen weer aan het werk en het zal niet lang meer duren voordat de Hoge Vertegenwoordiger van de EU voor buitenlandse zaken en veiligheid (of 'buitenlandcoördinator') gewoon Europese minister van Defensie genoemd zal worden. En welke naam zal de commissaris voor de uitbreiding van de EU krijgen?

Het kan niet worden ontkend dat de EU intern soms bij machte is met harde hand vrede af te dwingen, zoals in voormalig Joegoslavië, maar extern verliest deze organisatie als groeiende imperialistische mogeheid steeds meer het vermogen om in vrijwillige vrede te leven met de andere grote machtsblokken in de wereld. En toch zullen alle machtsblokken dat op den duur moeten leren. Het alternatief, ze alle samenbrengen onder de knoet van één wereldregering of ze met elkaar vermengen zodat ze hun identiteit verliezen, is weinig aantrekkelijk. Het gevaar is groot dat dat zou leiden tot een verstarring van de evolutie van de mensheid.

Gerald Russelman

advertentie

Kennismaken met: De stem van het boek

Ieder kwartaal verschijnt dit bibliografisch tijdschrift voor theologie en cultuur met bespreking van vele nieuwe boeken en recente tijdschriftnummers onder redactie van de Faculteit voor protestantse godgeleerdheid te Brussel.

Een rijke schat aan gedrukte informatie uit Nederland, België en soms ook het Franse, Duitse en Engelse taalgebied.

Een gratis kennismakingsnummer kan u worden toegezonden per e-mail door zich hiervoor op te geven bij: verkoop@narratio.nl

De andere kant van de Januskop

Kerk en Vrede heeft zich nooit willen scharen in het kamp van de anticommunisten. Ik hoop dat de vereniging de honderd jaar haalt, al is het alleen maar om dit verhaal nog tien jaar hardop te kunnen zeggen. Opdat we de honderdduizenden doden in Latijns-Amerika niet vergeten. Ik wantrouw een vredesbeweging die fungeert als verdediger van één kamp.

In een (hoofd)redactioneel commentaar schreef Trouw op 1 maart, dat binnen de vredesbeweging van de jaren '80 Mient Jan Faber een realistische idealist was. De vredesbeweging had volgens de krant twee gezichten. Mensen die hun ogen sloten voor de onderdrukking in het Oostblok én realisten zoals Mient Jan Faber die een onafhankelijke vredesbeweging in het Oostblok hielpen ontstaan. Pas als de mensenrechten daar zouden worden geëerbiedigd kon er vrede ontstaan.

Daarom hielp Mient Jan Faber mee om in het Oostblok een onafhankelijke vredesbeweging te laten ontstaan. Daarom steunde hij de dissidenten. Ik citeer het slot van het commentaar: "Pas als de mensenrechten daar zouden worden geëerbiedigd, kon er vrede ontstaan. Een eerste stap in ontwapening hier zou dan een tweede stap van ontwapening daar kunnen uitlokken, afgedwongen door de burgers, van onderaf. Mient Jan Faber was en is een realistische idealist, die idealen wil verwezenlijken zonder de realiteit uit het oog te verliezen." Tegenover deze realistische idealisten staan de mensen die hun ogen sloten voor de onderdrukking in het Oostblok.

Simplistisch

Deze tweedeling is te simplistisch. Alsof de wereld zo in het vrije westen en het onderdrukkende oosten uit elkaar kan worden gelegd. Ik zie minstens nog een derde gezicht van de vredesbeweging. In de jaren '80 was ik

een aantal jaren voorzitter van de oudste (90 jr.) Nederlandse vredesbeweging, Kerk en Vrede. Van dichtbij heb ik de discussie over vredesbeweging en opkomen voor dissidenten meemaakt. Binnen Kerk en Vrede lag er niet alleen nadruk op Oost-Europa, maar was er ook veel aandacht voor de situatie in Midden- en Zuid-Amerika.

Het viel ons in die jaren op, dat de Verenigde Staten het voortdurend hadden over de mensenrechten in Oost-Europa, terwijl ze zelf op grote schaal de mensenrechten in hun eigen achtertuin schonden. Als beginnend predikant las ik eind jaren '70 de toespraken van bisschop Oscar Romero. Ik weet nog als de dag van gisteren dat de Nederlandse predikante Alieda Verhoeven in Westervoort (mijn eerste gemeente) rond 1978 een avonddienst hield over de situatie in Argentinië. Mensen als de ontwikkelingseconoom Roelf Haan en de theoloog Bert Schuurman berichtten ons vanuit Argentinië over wat daar gebeurde. Later – ruim een jaar na de moord op bisschop Oscar Romero in 1980 – hoorde ik als predikant in de Keizersgrachtkerk tijdens de jaarlijkse week van waken, vasten en bidden voor Latijns-Amerika uit de eerste

hand de verhalen over door Amerika gesteunde en opgeleide doodseskaders.

De Januskop

Vanaf die tijd ben ik nog kritischer naar Amerika gaan kijken. Ik heb de andere kant van de Januskop gezien en er steeds meer over gelezen. Wie die Januskop beter wil leren kennen, moet het boek van Tim Weiner, Een spoor van vernieling, de geschiedenis van de CIA lezen (bijna 800 pagina's dood en verderf van Amerikaanse zij-

de!). Bij dat spoor van vernieling hoort ook een spoor van intensieve psychologische oorlogsvoering, van een simplificatie van de wereldbeelden, van een verspreiding van het geloof in het rijk van het goede (de Verenigde Staten) en het rijk van het kwaad (de Sovjet-Unie). Daarbij hoort dat mensen, die vraagtekens zetten bij het rijk van het goede, automatisch worden ingedeeld bij het rijk van het kwaad en terroristen worden genoemd. Geëerde dissidenten in de jaren '80

zijn die mensen die opkamen voor mensenrechten in Oost-Europa. Amerika ging anders dan Oost-Europa met de eigen dissidenten om. Amerika ruimde hen op. De vuile oorlog in Argentinië, de doodseskaders in El Salvador, de door de VS bewaarde contra's in Nicaragua, de door de VS getrainde militairen in de oorlog tegen de Indianen in Guatemala hebben een spoor van mensenvernietiging nagelaten. Midden- en Zuid-Amerikanse dissidenten werden als staatsvijandige terroristen in rivieren of op afvalplaatsen gedumpt. Ze kregen niet – zoals in Oost-Europa al of niet in de gevangenis – de status van dissident.

In februari 1980 schrijft aartsbisschop Romero een brief aan president Carter waarin hij vraagt om de steun van de VS aan het leger van El Salvador stop te zetten. Een maand later wordt hij vermoord door een militair uit een door de VS getraind doodseskader. Op 16 november 1989, precies een week na de val van de Berlijnse muur, werden in El Salvador zes jezuïeten hun huishoudster en haar dochter vermoord. Dit op bevel van het hoogste commando van de strijdkrachten in El Salvador. Deze zes jezuïeten – belangrijke bevrijdingstheologen

De andere kant van de Januskop

– hebben niet de heldenstatus gekregen die Oost-Europese dissidenten ten deel is gevallen, laat staan dat ze heilig zijn verklaard. Dat laatste is overigens ook nog niet gebeurd met bisschop Oscar Romero. Een anticommunistische paus wordt in een vloek en een zucht heilig verklaard. Geen wonder. Een bisschop die zijn leven heeft gegeven voor zijn volk moet na 34 jaar nog wachten op deze erkenning.

Verbijsterende ideologie

De Amerikaanse hoogleraar John Coatsworth heeft in de geschiedenis van de Koude Oorlog beschreven hoe tussen 1960 en 1990 de aantallen politieke gevangenen,

de slachtoffers van marteling en executies van geweldloze politiek andersdenkenden in Latijns-Amerika veel en veel groter waren dan die in de Sovjet-Unie en haar Oost-nog niet gebeurd met Europese satellieten. Wie de verhalen van Latijns-Amerikaanse vluchtelingen hoort en later de geschiedenis bestudeert van de vuile oorlog in Latijns-Amerika, kan niet langer geloven in de simpele tweedeling tussen het vrije westen en het repressieve communistische oosten.

Er waren niet alleen mensen die hun ogen sloten voor de onderdrukking in het oosten. Een groot deel van de vredesbeweging had geen oog voor de verbijsterende ideo-

logie van de strijd tegen het communistisch terrorisme die o.a. leidde tot een directe oorlog tegen vertegenwoordigers van de bevrijdingstheologie en hun priesters en parochies. Dat vraagt om nog meer studie en nog meer onthullingen, bijv. naar de rol van kardinaal Ratzinger als prefect van de Congregatie voor de Geloofsleer. Noem het de Ratzinger-Reagan-connectie.

Kerk en Vrede heeft zich nooit willen scharen in het kamp van de anticommunisten. Ik hoop dat de vereniging de honderd jaar haalt, al is het alleen maar om dit verhaal nog tien jaar hardop te kunnen zeggen. Opdat we de honderdduizenden doden

in Latijns-Amerika niet vergeten. Ik wantrouw een vredesbeweging die fungeert als verdediger van één kamp.

Bram Grandia

Ds. Bram Grandia is lid van de theologische werkgroep van Kerk en Vrede. Aanbevelenswaardige literatuur: N.Chomsky, Hopes and prospects, Londen 2010; John Coatsworth, The Cold War in Central America, 1975–1991, in: 'The Cambridge History of the Cold War', volume 3: Endings 2010; T. Weiner, Een spoor van vernieling. De geschiedenis van de CIA, Amsterdam 2008.

Gezocht: handtekening van 40.000 mensen tegen kernwapens

PAX start vanaf deze Vredesweek een groot burgerinitiatief om een nationaal verbod op kernwapens in de Tweede Kamer op de agenda te zetten. Voor het initiatief zijn minimaal 40.000 handtekeningen nodig. Online en op straat benadert de vredesbeweging mensen om mee te doen. PAX werkt ook in internationaal verband aan een wereldwijde ban. "Al 115 landen hebben kernwapens verboden", zegt campagneleider Krista van Velzen van PAX. "Nederland kan de volgende staat zijn die met een verbod laat zien dat deze onmenselijke wapensystemen onacceptabel zijn."

Krista van Velzen is ervan overtuigd dat een wereldwijd verbod op kernwapens mogelijk is. "Neem landmijnen. Met z'n allen wezen we de wereld op de gevolgen van landmijnen voor gewone mensen, de slachtoffers. Nu is er een verbod op landmijnen. We wezen op de gevolgen van clusterbommen voor gewone mensen. Nu is er een verbod op cluster-

bommen. En nu die kernwapens nog.

Reëel risico

Wereldwijd zijn er 16.300 kernwapens, waarvan er 2.000 op scherp staan. Het massavernietigingswapen is ontworpen om in korte tijd veel slachtoffers te maken. Bij een ontploffing veroorzaakt het een humanitaire ramp, waarvan de gevolgen generaties lang doorwerken. Zolang er kernwapens zijn, bestaat de kans dat zij in een gewapend conflict worden gebruikt. Daarnaast is er een reëel risico op een catastrofaal ongeluk. Nu al gebeuren er jaarlijks tientallen onge-

lukken en bijna-ongelukken. "Ook in Nederland zijn nog steeds kernwapens", zegt Krista van Velzen. "Deze zijn eigendom van de Verenigde Staten, maar Nederland is verantwoordelijk voor veel onderdelen van deze zogenaamde kernwapentaak. De Verenigde Staten gaan de kernwapens die in Nederland zijn 'moderniseren'. Dit betekent dat er nieuwe, beter inzetbare kernwapens naar Nederland komen. Voor ons is dit hét moment om de regering op te roepen een nationaal verbod in te stellen."

Niet langer achter de NAVO verschuilen

Atoomtechnici en -deskundigen op bezoek in het kernwapenmuseum van Sarov. Uiterst links een model op ware grootte van de zwaarste atoombom (100 megaton). – Foto: V.N. Swetsov

Nederland is lid van de NAVO en heeft aangegeven de lijn van de Noord-Atlantische verdragsorganisatie te volgen en dat betekent in een nucleaire alliantie te blijven zolang er kernwapens zijn. Andere landen, zoals het Verenigd Koninkrijk, Griekenland en Canada hebben de Amerikaanse kernwapens geretourneerd aan de VS. Denemarken, Noorwegen en Spanje staan geen kernwapens op hun bodem toe in vredetijd. IJsland en Litouwen staan helemaal geen kernwapens toe op hun grondgebied. IJsland, Denemarken en Noorwegen hebben bovendien hun havens gesloten voor marineschepen die geschikt zijn voor kernwapens. "Van dit alles heeft de NAVO nooit een probleem van gemaakt", weet Krista van Velzen.

Vervolg op pagina 24

Geef de jarige Kerk en Vrede een abonnee cadeau!

De jarige trakteert u op een extra dik jubileumnummer. Misschien kunt u de jarige verrassen door een kadoabonnement op de Vredesspiraal te geven aan predikant of pastoraalwerker, ouderling of diaken, die duidelijk begaan is met de problemen van oorlog en geweld in deze wereld.

Voor € 15,00 kunt hem/haar aanmelden als abonnee. En geef dan uw eigen naam en adres op als het betaaladres.

Schrijf ons naar: Kerk en Vrede, Antwoordnummer 4448, 3500 VB Utrecht of digitaal: vredesspiraal@kerkenvrede.nl

"Nederland suggereert dat het niet van het NAVO-beleid kan afwijken. Waarschijnlijk heeft onze regering een dwang in de juiste richting nodig. Dit willen wij doen met de steun van zoveel mogelijk Nederlanders."

PAX

"De huidige generatie lijkt kernwapens en de vreselijke gevolgen ervan niet meer zo scherp op het netvlies te hebben", vervolgt zij. "Het is onze taak aan onze vrienden, onze kinderen en voor sommigen van ons zelfs onze kleinkinderen te vertellen over de enorme explosieve kracht, over de radioactiviteit, over de grens- en generatieoverschrijdende effecten. Dat een kernwapen geen onderscheid maakt tussen burgers en militairen. Hoe deze wapens ook in vredetijd gevaarlijk zijn. En de enorme kosten die het beheer en onderhoud met zich meebrengt."

Meedoen

Met het burgerinitiatief Tekenen tegen kernwapens moet de Tweede Kamer het voorstel van PAX bespreken om kernwapens in Nederland te verbieden.

"Dat 40.000 Nederlanders zich achter dit initiatief scharen, zal politiek gezien veel gewicht in de schaal leggen. We roepen iedereen dan ook op zijn handtekening te zetten. Dit kan op www.teken-tegenkernwapens.nl.

Hier is ook meer informatie over het initiatief te vinden. En degenen die meer willen doen, bijvoorbeeld door zelf handtekeningen in te zamelen, zijn van harte welkom om deel uit te maken van onze campagne. Samen kunnen wij de wereld veranderen. Samen kunnen wij onmenselijke onacceptabele wapensystemen afschaffen. Dat is niet zo maar een stelling, dat is een feit", besluit de campagneleider.

"Tekenen kan ook op papier, handtekeningenlijsten en andere materialen kunnen we toesturen. Mail ons: info@tekentegenkernwapens.nl of bel ons: 030-2333346."

advertentie

Karipbek Kuyukov

"Ik ben geboren in Yegyndybulak, honderd kilometer van de nucleaire testsite vandaan.

Toen ik klein was, vertelden mijn ouders mij hoe de grond beefde en hoe ze de bevelen opvolgden van de militaire politie om de ramen open te laten en buiten de huizen te gaan schuilen. Toen wisten we de waarheid nog niet, dat we allemaal werden blootgesteld aan iets afschuwelijks. Iets dat tot vandaag de dag littekens achterlaat.

We leven in een gevaarlijke wereld, of we het nu leuk vinden of niet. Als we onszelf willen beschermen, moeten we kernwapens verbieden".

Karipbek Kuyukov – kunstenaar, tweede generatie slachtoffer Russische kernproeven, geboren zonder armen en met ernstige vergroeiingen aan de rug-gengraat.

Onze pelgrimstocht van gerechtigheid en vrede

Bijna iedereen wil een samenleving van gerechtigheid, daar kunnen we van uitgaan. Hoe spreken we de mensen aan op dat verlangen? Dat is de uitdagende vraag.

Karin van den Broeke, praeses van de Protestantse Kerk in Nederland, was in Busan, Zuid-Korea, bij de Assemblee van de Wereldraad van Kerken. Zij is lid van de groep die voor de Raad van Kerken Nederland het programma voor de "Pelgrimstocht van gerechtigheid en vrede" voorbereidt. Kerk en Vrede sprak met haar over de hoop die zij heeft sinds Busan.

Karin van den Broeke: "Onze visie mag helder zijn juist in haar keuze om onszelf steeds weer te corrigeren en bij te stellen. Maar als kerk moeten we tegelijk voorzichtig zijn, woorden zoeken die niet afstoten. Je moet woorden klein houden, anders haken onmiddellijk een heleboel mensen af, die je nooit meer terugkrijgt."

"Pelgrimstocht van gerechtigheid en vrede. Een mooie naam, en essentieel! Niet een ver doel, maar de weg gaan, stappen blijven zetten, en voortdurend kijken naar jezelf: Als ik zo ga, trekt God dan nog mee, mag ik daarop hopen? Een vraag voor onderweg aan mij, aan geloofsgemeenschappen, aan kerken.

De voortgaande zelfreflectie en zelfkritiek, dat vind ik het uitdagende, het spannende, het inspirerende. Het beeld van een pelgrimstocht spreekt me aan, want samen de weg gaan verandert je.

En ja, dat geeft me hoop. In de jaren '80 stond oecumene hoog op de agenda, veel mensen van toen zijn teleurgesteld geraakt door de onmogelijkheden. Nu is er een ander soort oecumene, met reformatorische kerken; dit zoeken naar eenheid is ook een mooi proces, maar er is een andere toon en spiritualiteit dan in de oecumene van de jaren '80. Toen waren we mét de katholieken heel hoopvol gericht op samen kerk: hoe, waar gaat het om? En we waren oecumenisch diaconaal geëngageerd. Nu, in de oecumene op protestants erf, gaat het veel over de geloofsleer.

Belangrijk, maar kerk-zijn houdt meer in dan een geloofsleer hebben."

K&V: Zonder jezelf gelijk te geven met de Bijbel: zijn er bijbelteksten die je bemoeiden in dat vermoeden?

"Exodus, Amos, de Evangelien, neem Mattheus 25. Veel plekken bemoeiden me in dat vermoeden."

K&V: Welke hoop ontleen je aan die Pelgrimstocht van gerechtigheid en vrede?

"Dat we echt samen op weg willen zijn, dat we niet de ene vorm de andere vorm laten uitsluiten. Het geloofsgesprek is essentieel, maar veel mensen in kerkelijk verband verlangen naar het besef deel van een groter geheel te zijn. Er is veel meer dat bindt dan dat scheidt, dus ik hoop op de onderlinge bemoeiding. Veel mensen laten zich ontmoedigen door allerlei blokkades op de oecumenische weg. Kerkplekken waar mensen

samenkomen zijn belangrijk, maar ook andere plekken waar mensen samenkomen hebben grote betekenis. In de samenleving kunnen we zo veel bondgenoten vinden. Als we die pelgrimstocht van gerechtigheid en vrede gaan, is openheid een vereiste, van ieder die mee optrekt. We gaan een weg waaraan we ook willen veranderen. Als je niet wilt veranderen, ga je niet op pad.

Er wordt nu nog te veel gekeken naar een gesecculariseerde wereld alsof die ons hindert. Als we deze pelgrimstocht gaan, kijken we allereerst naar hoe we mogelijk onszelf in de weg staan.

De secularisatie kunnen we leren zien als een kans. Neem een Ruben van Zwieten, die op de Amsterdamse Zuidas werkt als dominee. Hij heeft nu de inzichten van econoom Piketty gepresenteerd in zijn dienst, de econoom die bestudeerde hoe in ons geldstelsel de rijken rijker en de armen armer worden."

K&V: De paper over die pelgrimstocht noemt de secularisatie als probleem. Is de neoliberale conjunctuur niet nog een veel groter probleem?

"Jazeker, volledig mee eens. Maar ik vind de woorden te groot. Je moet woorden klein houden, anders haken onmiddellijk een heleboel mensen af, die je nooit meer terugkrijgt. Onze visie mag helder zijn juist in haar keuze om onszelf steeds weer te corrigeren en bij te stellen. Maar als kerk moeten we tegelijk voorzichtig zijn, woorden zoeken die niet afstoten. Samen op pelgrimstocht gaan kan lukken, als we leren in verschillende talen te spreken, voor de uiteenlopende plekken waar mensen samenkomen. De tocht zelf kan dan misschien een Pinksteren worden. Het positieve van diverse plekken ontdekken, dat in kleine stappen verkennen. Bijna iedereen wil een samenleving van gerechtigheid, daar kunnen we van uitgaan.

Vervolg op pagina 26

Ambassades van Vrede

Iedereen die in vrede gelooft kan iets voor vrede doen. In en rond de Vredesweek (20 t/m 28 september) zetten meer dan 60 Ambassades van Vrede zich in voor vrede in de eigen omgeving en wereldwijd, dit jaar onder het motto 'Wapen je met Vrede'. Doe je mee? Ga naar:

www.PAXvoorvrede.nl/ambassades

**Wapen
je met
Vrede**

www.PAXvoorvrede.nl

PAX

Ambassades
van vrede,

**vfonds
VREDE**

Dit project wordt
mede mogelijk
gemaakt door
het vfonds

Foto van het jaar!

Een foto/beeld zegt vaak meer dan vele woorden, daarom is de redactie van de VredesSpiraal en onze website op zoek naar geschikte foto's of tekeningen die een duidelijk beeld geven van vrede/pacifisme/ontwapening e.d. Uw foto of tekening ontvangen wij graag per post naar Antwoordnummer 4448, 3500 VB Utrecht of uw digitale versie/scan op 300 dpi per mail naar: a.debruijn@kerkenvrede.nl

Jaarlijks kiest de redactie de mooiste afbeelding met een aardige prijs voor de maker! Dus vergeet niet duidelijk uw naam en adres te vermelden.

Let op: het gaat uitsluitend om zelfgemaakte foto's of tekeningen en dus niet via internet verkregen afbeeldingen!!

Hoe spreken we de mensen aan op dat verlangen, dat is de uitdagende vraag. In kringen waar mensen zich verzetten tegen een multi-culturele samenleving wil ik spreken over hun angsten, zonder boodschap allereerst. Me laten vertellen wat hen benauwt, zodat we met elkaar onderweg kunnen naar het land waar het leven goed is voor ieder. De kunst en de kracht van de kerk is om met macht af te rekenen. In iedere groep zoeken naar de kracht van het visioen van recht en vrede. Dat is belangrijk."

K&V: Er is altijd macht, waar mensen samen zijn.

"Ik geloof in de weerloze overmacht van onze God."

K&V: Voor vijf jaar heb jij macht gekregen, en die gebruik je ook.

"Ik heb invloed, en die gebruik ik, ja."

K&V: Zo formuleren jullie dat. Licht dat niet dicht bij taboe? Als je feitelijke macht ontkent, ligt de weg van de manipulatie om de hoek.

"Wij blijven elkaars gelijken. Er is invloed, dat is een vorm van macht. De eerste vraag is dan meteen, hoe je omgaat met die macht. En dus, hoe ga je op een pelgrimstocht van gerechtigheid en vrede om met feitelijk bestaande macht? Als deel van

die tocht? Wat kunnen we als kerken daarin al gaande leren? Belangrijk is zo open mogelijk te zijn over hoe de macht werkt, dat-ie werkt, en er dan helder mee omgaan. Deel van de tocht zal zijn: verhoudingen aan het licht brengen, en jezelf daarbij niet sparen. Dat is het inspirerende van het statement over zending dat van de Wereldraad van Kerken is uitgegaan (zie ook het kader): Kijk naar jezelf in je macht, luister naar wat mensen die zich gemarginaliseerd weten te zeggen hebben."

K&V: Zie je ook beren op de weg?

"Het zal een klus zijn om mensen het gevoel te geven dat er iets gaande is. De onverschilligheid is zo'n beer. Veel gemeenschappen zijn vooral naar binnen gericht, op zichzelf. In stand houden van de kerk lijkt het belangrijkste. Dat is echter niet onze opdracht. Onze opdracht is om met elkaar een leven voor Gods aangezicht te leiden, desnoods op de markt als er geen gebouwen meer zijn. In Busan heb ik sterk ervaren, hoe verrijkend het is als we over de grenzen van ons eigen kleine (kerk-)wereld, je heen kijken. Voor mij was het positieve van Busan: dat wereldwijde perspectief, de directe verbondenheid wereldwijd. Je wordt op een

prachtige wijze uit je dorp getrokken. Missionering vanuit de marge, dat werd voor mij daar heel helder. Ons laten onderbreken door het Zuiden. Dat is een kernwoord voor me geworden. De zending deze kant op, onszelf herzien. Het is de theologie van het Kruis: Jezus leert ons kijken door de ogen van de slachtoffers. Onze blikrichting moet gekeerd.

Ik hoop echt dat zowel de Evangelische Alliantie als de R.K. Kerk, die beiden als waarnemer meededen in Busan, intensief zullen meegaan in deze pelgrimstocht. Dan kan de oecumene winnen aan kracht. We kunnen samen zoeken naar vormgevingen. Het is een kans om samen te gaan benoemen wat er op veel plekken gebeurt, waar die pelgrimstocht al gelopen wordt. Dat aan het licht brengen, zichtbaar maken, viëren. Samen."

Ik leef de diepe hoop dat, als wij kerken samen die weg gaan, we werkelijk inspirend worden voor heel veel mensen die daar van binnen óók naar verlangen. Wij kunnen hun verlangen versterken. We kunnen helpen dat er kantelpunten komen in het leven van ieder die daarnaar uitziet."

Yosé Höhne-Sparborth

Een lezing van hoop

De Geest waait waarheen zij/hij wil en omvat de hele kosmos (17). De Geest geeft haar/zijn gaven vrijelijk en zonder voorkeuren. De gaven zij bedoeld om gedeeld te worden zodat anderen erdoor worden opgebouwd. Ze zijn gegeven met het oog op de verzoening met heel de schepping (24). We spreken van de Geest van wijsheid.

We betreuren het dat zendingswerk dat met kolonisatie verbonden was, vaak neerkeek op lokale culturen en niet inzag dat de inheemse bevolking over wijsheid beschikte. Lokale wijsheid en cultuur die levensbevestigend is, beschouwen wij als een gave van God (27). Het is niet aan ons om te claimen dat de Geest met ons is. Anderen moeten het herkennen in de manier waarop wij leven (28).

Jezus vervulde zijn zending door met de gemarginaliseerden van zijn tijd op te trekken, omdat hun situatie de zondigheid van de wereld duidelijk maakte (36). Zending vanuit de marges nodigt de kerk uit om tot een nieuw verstaan van zending te komen, namelijk als roeping door Gods Geest die een wereld op het oog heeft waar volheid van leven beschikbaar is voor allen (37).

Het doel van de zending is niet eenvoudig, om mensen van de marges naar de centra van macht te brengen, maar om degenen die het centrum bezetten door anderen in de marges te houden daarmee te confronteren. Ook kerken zijn geroepen om hun structuren van macht te veranderen (40).

Uit: "Samen voor het leven." – Zending en evangelisatie in een veranderende wereld.

Wij weigeren vijanden te zijn

"Wij weigeren vijanden te zijn." Dat las ik vorig jaar oktober op een steen bij de ingang van The Tent of Nations in de buurt van Bethlehem. Daar heeft de Palestijnse familie Nassar een stuk land op een heuveltje te midden van dorpen van joodse kolonisten op de heuvels.

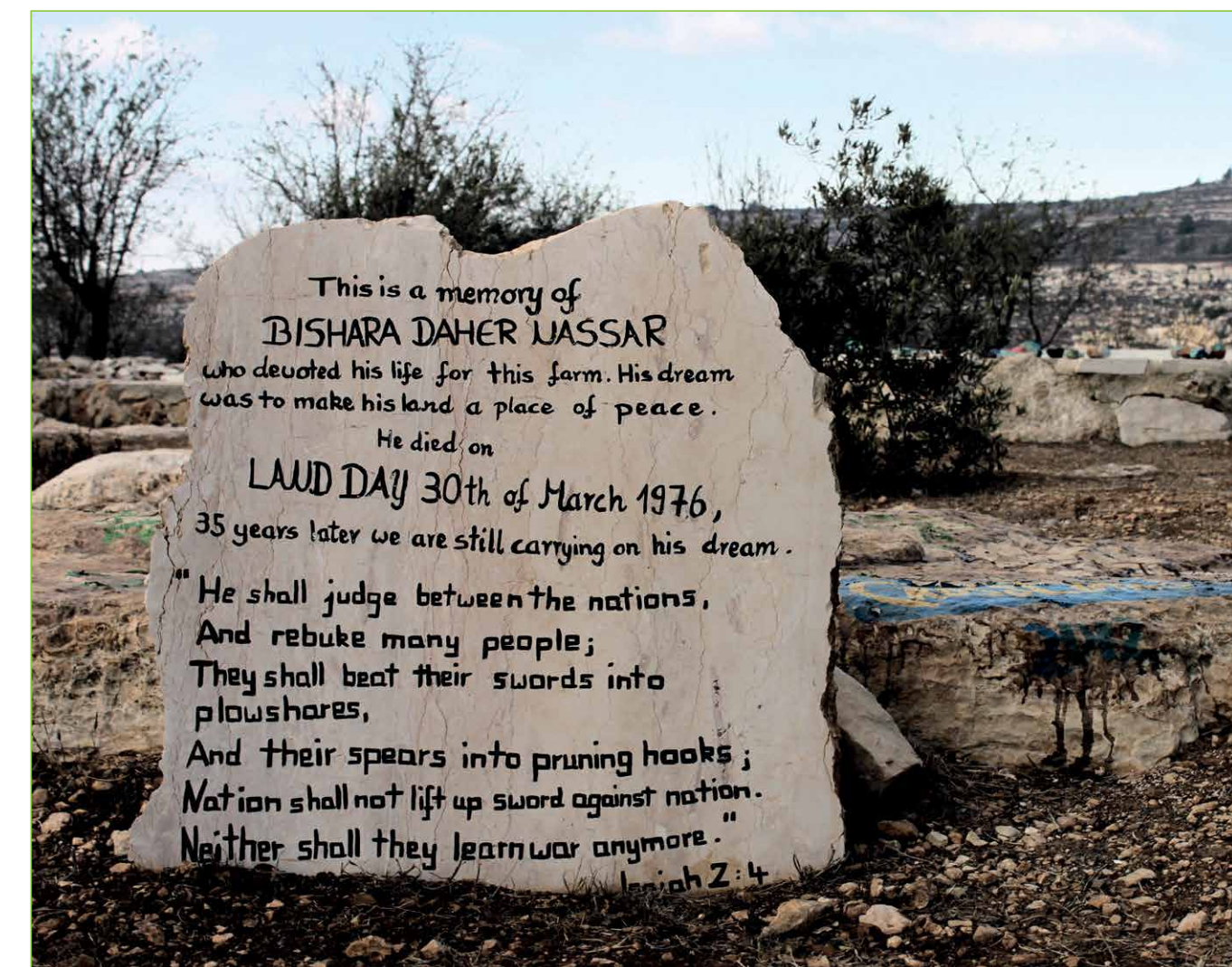
Toen we op hun land kwamen leidde de oudste broer Daher ons rond. Hij vertelde ons dat ze van de Israëlische autoriteiten niets boven de grond mogen bouwen. "Maar", zei hij met twinkellende ogen "we hebben drie grotten op ons terrein. Een familie-grot, een kapel-grot en een kampeergrot. En", zei hij wijzend op twee zonnepanelen, "we hebben licht van de zon, gekregen van een Duitse kerk." Vol trots liet hij ons zien hoe je door lege plastic waterflessen met elkaar te verbinden een soort mobiele kas kunt maken. In de kapel vertelde hij ons hoe de autoriteiten zijn familie van hun land proberen te verwijderen. "We hebben nu zelfs een blanco cheque gekregen. Vul

maar in wat je wilt, als jullie maar weg gaan. Maar je verkoopt je moeder toch niet?" zegt hij.

Als groep stellen wij bezorgde vragen. Wat, als je weigert weg te gaan, wat gaan ze dan doen? "Ach", zegt hij, "nu is het vandaag. Vandaag schijnt de zon en is het tijd om olijven te plukken." Verwonderd kijken we hem aan. Ik herinner me de woorden van Jezus uit de Bergrede: 'Maak je dan niet bezorgd over de dag van morgen. Iedere dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad.' Deze Daher leeft in het nú. Ik ontmoet drie jonge vrijwilligers. Een van hen is Benjamin uit Nederland. Hij staat meer dan twee meter diep in de grond te spitten. Ik kijk hem op zijn kruin. Zijn moeder is er ook met een vriendin om te kijken of haar zoon nog van plan is terug naar huis te komen. Onze reisleidster roept naar beneden: "Benjamin, zit je moeder ook in de put?" "Nee", roept hij terug.

Ineens zie ik – ik heb net afscheid genomen als pastor bij het IKON-pastoraat – een model voor me: Wie letterlijk in de put zit, moet hier een aantal weken aan het werk gaan. In de put, uit de put. Als Benjamin even uit de put klimt, vraag ik hem waarom hij hier al zo lang is. "Het is de kracht, het geloof en de vrolijkheid van deze familie die me voedt", zegt hij. "Weigeren vijanden te zijn. Ze stralen het uit en ze leven het." Een maand geleden kreeg ik het bericht dat het Israëlische leger in de vroege morgen meer dan 1500 fruitbomen had omgebult. Woedend was ik. Bomen vernielen, olijfbomen en wijnranken, bedoeld om onder te zitten en van te eten. Wat een misdaad. Ik dacht aan Daoud en Daher: we weigeren vijanden te zijn. Ik stuur een mailtje naar Benjamin met het gruwelijke nieuws. Hij aarzelde geen seconde en ging erheen. Een dag later was hij er.

Bram Grandia

'Kanaän'

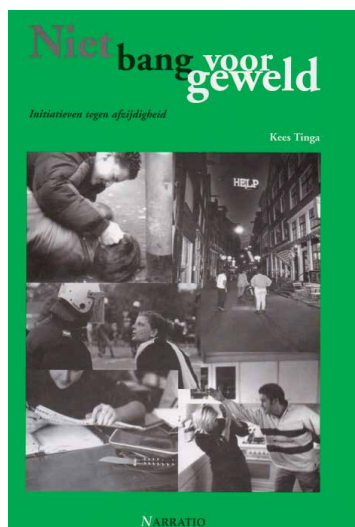
Nooit te bereiken waar men voor geleefd heeft, het zien van ver, maar er nooit binnengaan. Dat het daar onbekommerd ligt, op onze komst niet wachtend, is een troost.

De bomen wuiven nauwelijks merkbaar in het ochtendlicht.

Uit: Frida Vogels, De harde kern 3, Amsterdam, Van Oorschot, 1994

Vrede maken – De toekomst van het pacifisme (1999, 172 blz.) Harry Zeldenrust

Er zijn situaties die vragen om ingrijpen, om het stoppen van agressie tegen minderheden, om effectieve bescherming van de slachtoffers. Wat betekent pacifisme, in de zin van onvoorwaardelijke inzet voor vrede, in deze situatie? Wat is de visie van het christen-pacifisme, zoals het onder meer in Kerk en Vrede vorm heeft gekregen?

Niet bang voor geweld – Initiatieven tegen afzijdigheid (2003, 152 blz.) Kees Tinga

Tien verhalen over mensen die niet afzijdig konden blijven bij geweld op straat, oorlogsgeweld, huiselijk geweld, structureel geweld en geweld in instellingen. Actuele geweldsproblemen waarbij 'gewone' mensen betrokken raken om ons te laten zien dat zelfs in de meest uitzichtloze situaties toch perspectief verborgen kan zijn.

De gedenksteen van de overgrootvader van Daher Nassar, die in 1916 het landstuk kocht. De gelijknamige eigenaar die momenteel de grond beheert wordt door de Israëliërs niet geloofd, wanneer hij de originele eigendomspapieren laat zien. In 1991 besloot de Israëlische autoriteit dat het land eigendom is van de staat Israël. De gerechtelijke procedure loopt sindsdien al ruim twintig jaar.

“Wij staan voorgesorteerd om conflicten met geweld op te lossen”

Ludo Hekman ken ik van de gesprekken die we sinds enige tijd vanuit de theologische werkgroep van Kerk en Vrede voeren met jonge mensen uit de meer evangelicale en orthodoxe hoek. We hebben samen met anderen het Geestdrift Festival in de Utrechtse Janskerk georganiseerd, over thema's van kunst, geloof en sociale rechtvaardigheid. En we werken samen aan een alternatieve glossy over vrede. Ludo Hekman (33) is journalist en game developer. Ik ken hem als een betrokken en serieus iemand, die creatief naar wegen zoekt om de wereld ten goede te beïnvloeden.

Hoe is je belangstelling voor de vragen rond vrede gegroeid?

“In de traditie waar ik uit kom lag de nadruk sterk op wat je geloofde. Niet op hoe je dat in je eigen tijd maatschappelijk als relevant ervaart of vorm kan geven. Ik kom uit een vrijgemaakt gereformeerd milieu. De aandacht voor vredesvraagstukken was daar niet groot. In de catechisatie ging het niet over maatschappelijke vraagstukken, Nederlandse militaire missies werden nooit geproblematiseerd en iedereen leek het erover eens hoe we Romeinen 13 moesten lezen.

Ik heb de aandacht voor vrede, denk ik, altijd wel een beetje gemist, maar tijdens mijn studie politieke filosofie kwam dat op scherp te staan.

Zo'n studie is eigenlijk een lang gesprek met jezelf: waar sta ik? Wat denk ik? Wat vind ik belangrijk? En waarom? En kan ik dat verdedigen?

Ik ontdekte, dat de woorden en het leven van Jezus ook over vrede en sociale rechtvaardigheid gaan, veel meer en radicaler dan ik tot dan toe beseft had. Dat moest ik dus serieus nemen. Ik heb Jezus leren zien in zijn eigen context, in het spanningsveld van toen, als een levend mens in de concrete sociale, politieke en economische dynamiek van zijn tijd. Wat Jezus zei en deed werd voor mij iets met directe betekenis voor alledaagse aangelegenheden, ook in politieke zin dus.

Wat ik daar onder andere fascinerend aan vind, is zijn onvoorspelbaarheid. Een voorbeeld: als jood kon je door de Romeinse bezetter gedwongen worden om de bepakkings van een soldaat te dragen. Maximaal een mijl. Dat was natuurlijk een doorn in het oog van de joden. Logisch is dan ook de reactie om dat te weigeren of – voor wie dat niet durfde – het mokkend uit te voeren. Maar Jezus komt dan met een verrassend alternatief: loop een extra mijl

Ludo Hekman:
“Het was niet de bedoeling van Jezus om mij te redden, maar om de wereld te redden. Als je dat onderschrijft, dan heeft dat grote gevolgen voor je wereldbeeld en je engagement.”

met die Romein mee. Zodra je de verplichte afstand voorbij bent, verandert de dynamiek. Je brengt de Romein misschien iets uit balans, er komt misschien ruimte voor een gesprek. Over die verrassende, creatieve omgang met voorspelbare patronen en de mogelijkheden die dat oplevert om anders om te gaan met conflicten gaat onder meer mijn boekje ‘Vijanden om van te houden’. Later was ik als freelance journalist ook veel bezig met conflicten. Ik stuitte op het vaak vanzelfsprekende, maar onterechte vertrouwen in geweld. Het boek van Walter Wink ‘The powers that be’ heeft me daarbij erg geholpen. Daarin wordt helder geanalyseerd hoe we voorgesorteerd staan om een op geweld gebaseerde oplossing te zoeken – ook al blijkt keer op keer in de geschiedenis dat dit de kans op meer conflict en meer bloedvergieten alleen maar vergroot.”

Zou je jezelf een pacifist noemen?

“Ja, ik denk het wel. Maar dan vooral omdat het nodig is om een duidelijk uitgangspunt te hebben – dat het verkeerd en zinloos is om een conflict met geweld op te willen lossen. Dat alternatieven vaak onvoldoende serieus worden onderzocht. En dat het vertrouwen in geweld een ge-

loofsartikel is zonder recht van bestaan. Niettemin, er kunnen extreme momenten zijn dat geweld toch onvermijdelijk is, maar dan moet toch duidelijk zijn dat je afwijkt van je eigen uitgangspunt, zoals de theoloog Bonhoeffer dat aangegeven heeft toen hij meewerkte aan de aanslag op Hitler. Vaak wordt geweld veel te gemakkelijk goedgepraat, daarom moet het principe helder en stevig zijn: geen geweld. Geweldloosheid is een begrip met een jaren '70-bijklank. Maar ik vind het een heel behulpzaam en levendig begrip. Het gaat me daarbij niet om een dogmatische of ideologische afwijzing van geweld, maar over vragen als: hoe ga ik om met de macht die ik heb over anderen? Bijvoorbeeld in mijn werk? In mijn relaties? Als consument? Hoe kan ik daarin mensen recht doen?”

Je bent journalist. Hoe draag je met je werk bij aan vrede?

“Ik vertel verhalen. Die helpen hopelijk meerdere kanten van een zaak te zien. Ze helpen hopelijk de complexiteit van conflicten te begrijpen en daardoor begrip voor anderen op te brengen of op z'n minst het eigen oordeel uit te stellen.

Soms zoek ik bewust naar mensen die het verschil maken, die vrede bespoedigen. Ik ontwerp ook documentaire

“Wij staan voorgesorteerd om conflicten met geweld op te lossen”

games, om complexe situaties inzichtelijk te maken. Dat doe ik bewust omdat ik denk dat het belangrijk is die complexe verhalen te horen en te begrijpen, ook voor mensen die geen Vrij Nederland of NRC lezen. Ik heb spellen ontworpen voor mbo-scholieren over de situatie in Afghanistan, Soedan, Indonesië, de Tweede Wereldoorlog. De speler (vaak een student van het MBO of een scholier uit het voortgezet onderwijs) moet bijvoorbeeld als journalist dan bronnen verzamelen om een uitzending te maken. Dat roept de vraag op: wiens verhaal wil ik eigenlijk vertellen? Hoe ga ik om met de verschillende perspectieven op een conflict? Ik merk, dat ik op die manier wel interesse kan wekken; leerlingen willen soms nog tijdens de pauze met zo'n spel doorgaan.”

Hebben jongeren belangstelling voor de vragen rond vrede?

“Ik ben daar niet pessimistisch over. Er is veel aandacht voor de situatie van vreemdelingen, voor duurzaamheid. Er wordt kritisch nagedacht over de soms zo vanzelfsprekende materialistische levensstijl. Onder jong-volwassenen is veel interesse in alternatieve woonvormen. Vredesvraagstukken worden misschien niet snel als op zichzelf staande thema's besproken. Ik ken niet veel 'vredesactivisten'. Ik denk dat onder orthodoxe en evangelicale christenen de nadruk te eenzijdig gelegen heeft op de relatie God-mens. Op de eigen verlossing. De betekenis van Jezus voor mijn heil. Het besef dringt gelukkig door dat het evangelie niet (alleen) gaat over de verhouding God-mens, maar dat dit gaat over de wereld waarin ik leef. Het was niet de bedoeling van Jezus om mij te redden, maar om de wereld te redden. Als je dat onderschrijft, dan heeft dat grote gevolgen voor je wereldbeeld en je engagement.”

Wat is voor jou de waarde van de bestaande, 'oude' vredesbeweging?

“Een groot verschil met haar bloeitijd is natuurlijk dat er nu geen massa meer is. Dus oude strategieën moeten misschien herzien worden. Maar wat ik vooral zie, is dat er door de jaren heen een schat aan kennis en ervaring is verzameld. Het zou mooi zijn als dat regelmatig een podium krijgt. Ik sprak pas een doorwinterde vredesactivist die prachtige en waardevolle inzichten deelde. Inzichten die direct van betekenis zijn voor dilemma's van nu. Ik heb dat gesprek gekoesterd en hoop dat de wijsheid die mensen als zij hebben, weerklinkt vindt.

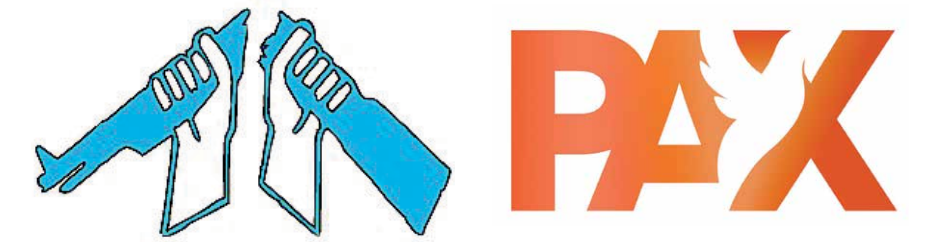
Wie veel ervaring heeft met vredeswerk schrikt niet meer van stereotypen, van verdachtmakingen of ideologische weerstand. Die is getraind daarmee om te gaan. Het helpt om kritisch te leren kijken, om onafhankelijk argumenten te leren wegen. Die kennis en ervaring zijn waardevol. De uitdaging is om te zoeken naar een actuele en aansprekende insteek, om de oude inzet met nieuwe woorden toegankelijk te maken. Dat proberen we momenteel met een eenmalige uitgave waaraan we met mensen van Kerk en Vrede werken.

Kerk en Vrede is stevig gefundeerd in theologie en geloof. Dat is een groot goed, ze kan daardoor veel aan het publieke debat bijdragen, juist ook in orthodoxe kring waar ze traditioneel niet veel voet aan de grond heeft. Ik ben ervan overtuigd dat er daar velen zijn die hiervoor openstaan. Daar ligt misschien wel de toekomst van de vredesbeweging.”

Harry Pals
lid TWG Kerk en Vrede

Symbolen voor vrede

Symbolen, tekens, affiches, logo's of vignettes worden graag door mensen gebruikt om elkaar in een flits te laten zien waar de groep of vereniging voor staat en waar haar sympathie en betrokkenheid liggen. Een tiental daarvan, die 'onze' medepelgrims op de weg van gerechtigheid en vrede in de loop der tijden ontworpen en gebruikt hebben, heb ik verzameld en van de benodigde informatie voorzien. Uit nostalgie misschien en ter motivatie, maar vooral naar aanleiding van het nieuwe logo van Kerk en Vrede.

Gebroken geweertje

Een beweging die tijdens het Interbellum (de periode tussen de Eerste en Tweede Wereldoorlog) ontstaat en een sterke groei kent in de jaren voorafgaande aan de Tweede Wereldoorlog. Het gebroken geweer is sinds 1921 het logo van War Resisters International en het internationale symbool voor dienstweigeraars en gewetensbezwaarden.

Het was in Nederland en België vóór de Tweede Wereldoorlog ook een symbool voor het pacifisme. Het zo genoemde 'gebroken geweertje' werd gedragen als een speldje op de kleding, met name door de socialistische Arbeiderspartij (SDAP).

PAX

Samen met mensen in conflictgebieden en kritische burgers in Nederland werkt PAX aan een menswaardige en vreedzame samenleving, overal in de wereld. Vredesorganisatie PAX is een samenwerkingsverband tussen IKV en Pax Christi. In 2006 zijn de twee organisaties samengegaan onder de naam IKV Pax Christi. Vanaf 29 januari 2014 is de naam van de organisatie veranderd in PAX. Het IKV-bestuur en de Pax Christi-ledenraad bewaken de missie en identiteit van PAX. Zij dragen bij aan de ontwikkeling van visie en toetsen het beleid op hoofdlijnen. De moederorganisaties IKV (1966) en Pax Christi (1948) waaruit PAX is voortgekomen, blijven bestaan. Het besluit om de naam IKV-Pax Christi te vervangen door PAX is vooral ingegeven door pr-overwegingen, en het betekent niet dat de organisatie ineens herijkt wordt. Het blijft een christelijke organisatie. Maar dat 'Christi' zat in de weg, zei directeur Jan Gruiters in Trouw. “De christelijke verwijzing 'Christi' belemmerde ons om een groter publiek enthousiast te krijgen voor het vredeswerk.”

‘Vijanden om van te houden’

De aanpak van Ludo Hekman in zijn boek ‘Vijanden om van te houden’ is journalistiek. Hij vertelt van reizen, o.a. naar Iran, en doet verslag van gesprekken onderweg. Dat past bij zijn hoofdthema: er is een alternatief voor vluchten of vechten, namelijk je vijanden als vrienden benaderen, dus ontmoeten. De opzet van het boek maakt dat duidelijk: de drie delen heten: onmaskeren, ontwapenen, omarmen. Hekman onmaskert de vijandsbeelden die ons worden aangeprezen of die we zelf – uit angst – scheppen. Een alternatief begint ermee dat we weigeren de logica van geweld te accepteren, dat we vraagtekens zetten bij de vijandsbeelden die ons gepresenteerd worden, dat we investeren in ontmoeting en vreedzame oplossingen. Het boek daagt uit tot gesprek. Een meerwaarde van het boek is dat er QR-codes in staan, die verwijzen naar websites en filmfragmenten op Youtube. Met een smartphone of iPad kun je die oproepen en dat is heel instructief. Het boek is te bestellen bij Kerk & Vrede voor de speciale prijs van € 8,-.

Vietnam-demonstraties
Vanaf het begin van de Amerikaanse militaire aanwezigheid in Vietnam was de Nederlandse publieke opinie ernstig verdeeld over de juistheid van dit optreden. In alle lagen van de bevolking hoorde men geluiden vóór en tegen. Protesten gericht tegen de Amerikaanse steun aan Zuid-Vietnam, in de burgeroorlog met het communistische Noord-Vietnam, vonden in de jaren 1966-1973 geregeld plaats in diverse steden. De eerste demonstratie in Rotterdam was op 14 mei 1966. Net als in Verenigde Staten waren het vooral jongeren die hevig tegen Vietnam protesteerden. Veel ouders zagen de Amerikanen als de bevrijders, die de Duitsers uit Nederland hadden verjaagd. Toen een van de laatste dagen van het jaar enkele duizenden demonstranten door de stad trokken, droegen ze spandoeken mee met teksten als 'Rotterdam 1940 – Hanoi 1972' en 'Nixon erger dan Hitler'. Enkele weken later sloten de Verenigde Staten en vertegenwoordigers van Noord- en Zuid-Vietnam in Parijs een vredesakkoord. Daarmee kwam een einde aan de Amerikaanse bemoeienis met Vietnam.

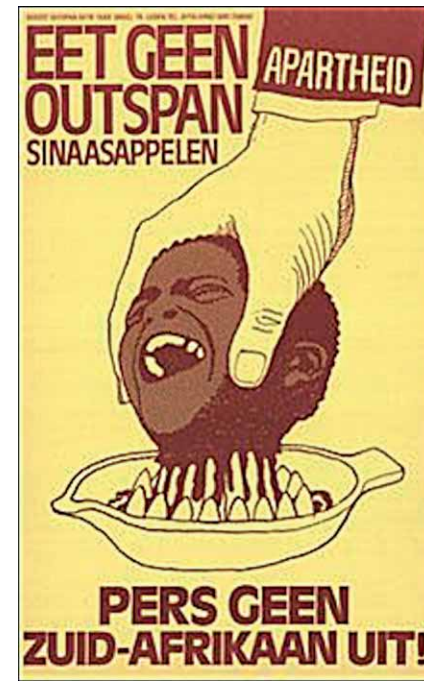
Kruisraketten Nee

Het Komitee Kruisraketten Nee was een Nederlandse protestorganisatie tegen de plaatsing van 48 Tomahawk-kruisvluchtwapens (kruisraketten) met kernkoppen in Woensdrecht. Deze beoogde plaatsing had, ter uitvoering van het NAVO-dubbelbesluit van 12 december 1979, een onderdeel moeten worden van de plaatsing van 572 middel-langeafstandsraketten in vijf West-Europese landen, namelijk West-Duitsland, Groot-Brittannië, Nederland, België en Italië. Na de door het IKV georganiseerde vredesdemonstratie van 21 november 1981 werd in 1982 het Komitee Kruisraketten Nee opgericht. Op 29 oktober 1983 organiseerde het Komitee de grootste demonstratie in Nederland ooit gehouden: in Den Haag waren circa 550.000 demonstranten op de been. Op 26 oktober 1985 werden aan premier Lubbers aangeboden.

Volkel-actie

In augustus 2005 verschaften actievoerders zich toegang tot de militaire vliegbasis Volkel. Op het dak van een van de gebouwen demonstreerden zij met spandoeken tegen de aanwezigheid van Amerikaanse kernwapens op de basis. Als symbolen voor de vrede hebben zij daar druiven en vijgen geplant. Op 6 en 9 augustus was het 60 jaar geleden dat atoombommen werden gegooid op Hiroshima en Nagasaki, met 120.000 doden tot gevolg en in de jaren daarna nog eens 240.000. Naast alle andere 60-jarige herdenkingen zijn 6 en 9 augustus twee dagen die niet geruisloos voorbij mogen gaan. Dreigen of gooien met atoomwapens mag nooit meer gebeuren. Het dreigen is op 8 juli 1996 zelfs illegaal verklaard door het Internationaal Gerechtshof. Op Volkel liggen twintig kernbommen, elk met een kracht veertien maal groter dan die van de bommen op Hiroshima en Nagasaki.

Boycot Outpan

De organisatie Boycot Outspan Aktie (BOA) keerde zich begin jaren '70 uit protest tegen de apartheid in Zuid-Afrika tegen de verkoop van Outspansinaasappels uit dat land. BOA wilde, bij een zo breed mogelijk publiek daadwerkelijke solidariteit wekken met de onderdrukte meerderheid van de Zuid-Afrikaanse bevolking. In 1972/73 werd de bloedcitruspers gestart als symbool van steun aan de apartheid door het eten en drinken van citrus. De organisatie liet advertenties opstellen en plakte affiches aan met de slogan "Outspan bloedsinaasappels. Pers geen Zuidafrikaan uit". De campagne sloeg aan en BOA slaagde er in het populaire merk in minder dan tien jaar tijd uit de winkelschappen te krijgen.

Rechtvaardige vrede

Rechtvaardige vrede slechts vrede.

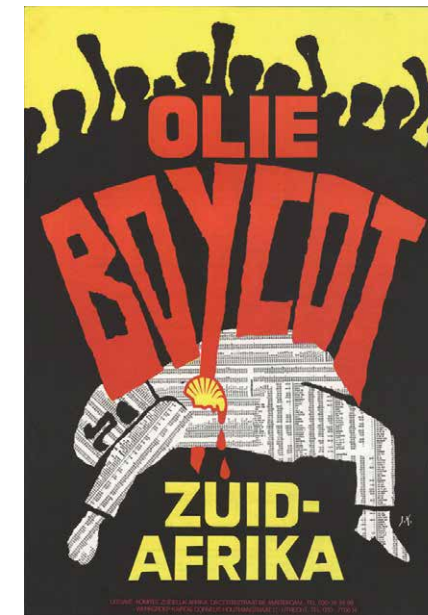
meer vragen we niet
meer willen we niet

niks duurs
niks groots
niks anders

alleen maar vrede
rechtvaardig en simpel Amen

Caroline Streutker-Schilthuis

uit: een druppel jou.
uitgave:
Raad van Kerken Ned./ EA-EZA

Olieboycot Zuid-Afrika

Olieboycot vanwege de apartheid in Zuid-Afrika? Niet nodig, vond Shell. En het bedrijf negeerde de boycot van de Verenigde Naties, eind jaren tachtig en begin jaren negentig van de vorige eeuw. Weggaan is niet de oplossing om veranderingen in het regime tot stand te brengen, zei Shell. Dus ging de Nederlands-Britse oliemaatschappij door met investeren in Zuid-Afrika, en verzorgde 30 procent van de olie-import. Dat Shell fout was, staat volgens hulporganisaties buiten kijf. Maar over hoe er verder gehandeld moet worden, lopen de meningen uiteen. Voor de rechter slepen, vinden de Zuid-Afrikanen en Britten. Samen al pratend een uitweg vinden, zeggen de Nederlanders.

Ban de bom

Het teken Ban de Bom is in 1957 ontworpen door Gerald Holtom, die over zijn ontwerp zei: "Ik tekende mijzelf – als wanhopige enkeling – met de handen, palmen naar buiten en naar beneden uitgestrekt op de manier van Goya's boer voor het vuurpeloton. Ik bracht de tekening terug tot lijnen en trok er een cirkel omheen. Het leek eerst belachelijk, zo'n klein dingetje..." Maar het werd synoniem met de protesten tegen atoomwapens en is tot op heden nog steeds het wereldwijd symbool voor vrede. Het heeft de semafoorsignalen voor de letters N en D in zich, die staan voor Nuclear Disarmament, atoomontwapening. Holtom realiseerde zich dat het teken op zijn kop de levensboom kon voorstellen, een symbool van hoop en verrijzenis en ook het semafoorsignaal voor de letter U van unilateral, eenzijdig.

Vrededui

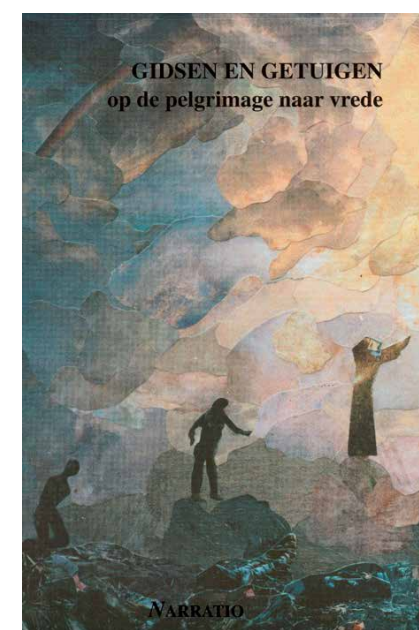
De witte duif staat symbool voor vrede en komt van oorsprong uit de joods-christelijke religie. In het Oude Testament wordt gesproken over de zondvloed, waarbij een duif onderdeel van het verhaal is. Dat vertelt, dat Noach tijdens de zondvloed vanaf de ark een witte duif erop uitstuurde, in de hoop dat die ergens land zou vinden. De vogel keerde terug met een olijftak in zijn snavel, ten teken dat de verkenning geslaagd was. Hoogst waarschijnlijk was dit de eerste keer dat de duif werd gebruikt als symbool voor vrede. En nog altijd wordt de vredesduif regelmatig met een tak in de snavel afgebeeld.

Vrede NU

Vrede Nu is een Israëlische vredesorganisatie, opgericht in 1978 en met nu meer dan tienduizend leden, met bekende namen als Amos Oz en David Grossman. Zij zijn voorstander van twee-staten oplossing voor het conflict tussen Israël en Palestina. Om dat te bereiken zijn onderhandelingen nodig. Uitgangspunt is dat Israël recht van bestaan heeft binnen veilige grenzen, en dat geldt precies zo voor zijn buurlanden. Dankzij onderzoek van Vrede Nu is duidelijk geworden dat grote delen van de nederzettingen gebouwd zijn op particuliere, geconfisqueerde, Palestijnse grond.

Leen van de Herik

Gidsen en getuigen – Op de pelgrimage naar vrede

(1999, 264 blz.)
Paul van Dijk (red.), Herman Noordeggraaf, Greetje Witte-Rang

Vrede is niet alleen een doel maar ook een weg. Aan de orde komen dertig bekende en minder bekende personen, die tot op de dag van vandaag een bron van inspiratie blijken te zijn, onder wie: Jesaja, Aletta Jacobs, Dietrich Bonhoeffer, dominee Buskes, paus Johannes XXIII, Perez Esquivel en Kees Koning.

Voettocht naar Vrede – Van rechtvaardige oorlog naar een vrede door gerechtigheid

(1994, 208 blz.) Harry Zeldenrust

Een kritische benadering van de rechtvaardige oorlog, vanuit de grondkeuze voor de weg van geweldloosheid. Het getuigenis van thora en evangelie geeft een richting aan, die haaks staat op de aanvaarding van geweld ter bescherming van eigen belangen en voorrechten. De liefde voor de vreemdeling en voor de vijand leidt tot een afwijzing van elke rechtvaardiging van oorlog en geweld.

Agenda

13 september

Nationale Vredesdag 2014

De Commissie Vredesvraagstukken van de Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR) organiseert de jaarlijkse Nationale Vredesdag.

Thema: Delen om te leven. Spreekster: dr. Anne-Clair Mulder. Locatie: ds. Pierson-college 's-Hertogen bosch.

Tijd: zaterdag 13 september, 10.00-16.00 uur. Info en aanmelden (vóór 20 augustus): bureau KNR, s.hobeijn@knr.nl.

20 t/m 28 september

Vredesweek

Extra aandacht voor het thema 'ontwapening' onder het motto: 'Wapen je met vrede!' Info: www.ministerievanvrede.nl

20 september

Vredesmarkt Doesburg

Rondom de Martinikerk in Doesburg vinden op zaterdag 20 september talloze activiteiten plaats in het kader van de Vredesweek 2014. Kerk en Vrede hoopt er een onderdeel van te zijn.

23 september

Vredeslied Scherpenzeel

Een toerustingsavond rond het vredeslied, zoals dat in het Liedboek, zingen en bidden in huis en kerk te vinden is. Na een korte inleiding zullen

vredesliederen worden toegelicht en gezongen met Arie de Bruijn, medewerker van Kerk en Vrede en kerkmusicus. Plaats: De Achthoek, Molenvweg 1, 3925 CJ Scherpenzeel. Aanvang 19:30 u. Info: Babs Scheper, tel. 033 2770470, E-mail: bescheper@planet.nl

25 september

Songs of Peace Zwolle

Avondprogramma rond het vredeslied door Arie de Bruijn van Kerk en Vrede.

Het vredeslied wordt besproken, ingeleid en natuurlijk gezongen. Plaats: Lutherse kerk, Koestraat 2, 8011 NK Zwolle. Info: erwindefouw@ziggo.nl

27 september

Inspiratiedag Utrecht

Op zaterdag 27 september a.s. houdt 'Vrienden van Sabeel Nederland' een inspiratiedag in de Utrechtse Janskerk. Dit in het kader van de Vredesweek 2014. 's Ochtends komen er drie sprekers aan het woord die het thema 'Wapen je met vrede' vanuit hun persoonlijke achtergrond invullen: Tineke Bennema, Anja Meulenbelt en een vertegenwoordiger van 'Zochrot', een organisatie van Joodse Israëli's. Na de middag zijn er vier workshops en de vertoning van de film De Omslag van Jacqueline de

Bruijn, die zelf ook aanwezig zal zijn. De dag wordt afgesloten met inspirerende vredesliederen en een informele borrel. Plaats: Janskerk, Janskerkhof 26, 3512 BN Utrecht. Tijd: 10.00-15.30u. Aanmelding en info: inspiratiedag2014@gmail.com. Deelnamekosten te voldoen bij binnenkomst: minimaal € 15,00 (studenten minimaal € 7,50), lunch en borrel inbegrepen.

5 oktober, 2 november

Wake Detentiecentrum Zeist

Elke eerste zondag van de maand om 16.30 uur, Richelieweg 13, Soesterberg. Breng bloemen mee! Info via: 030-6920592 / 06-38795678 of 030-6975362 / 06-29025008 en www.wakezeist.nl

12 oktober, 9 november

Schipholwakes

Iedere tweede zondag van de maand van 14:00-15:30 uur. In de nieuwe Schipholgevangenis zitten veel mensen die niet in Nederland mogen (ver)blijven, omdat ze niet over voldoende papieren beschikken. Met deze wakes willen we een teken van solidariteit aan de migrantengevangenen geven. Ook willen we duidelijk maken dat wij grote vragen hebben bij het opsluiten van mensen

die niets misdaan hebben. Zie www.schipholwakes.nl

18 oktober

Doopsgezind WereldWerk Steenwijk

Najaarsconferentie Doopsgezind WereldWerk. Het thema is Vrede en Gerechtigheid. Kerk en Vrede verzorgt een workshop rond het vredeslied. Inleider is Arie de Bruijn, kerkmusicus te Papendrecht en medewerker van Kerk en Vrede. Info over kosten en aanmelding www.dgwereldwerk.nl. Opgave bij Daniëlle Stevens: daan.steef@gmail.com

19 november

Vorming en Toerusting Waalwijk

Kerk en Vrede verzorgt een avond rond het thema: 'Geloven wij in een vijandbeeld?' Het nieuws wordt beheerst door de toenemende spanningen in de wereld. Nederland verhoogt de defensie uitgaven? Kerk en Vrede volgt de ontwikkelingen kritisch. Wat is propaganda en wat zijn de feiten? We gaan in gesprek met elkaar. Inleiding Janneke Stegeman, projectcoördinator van Kerk en Vrede.

Plaats: Kerk aan de Haven, Grotestraat 121, 5141 JP Waalwijk. Info bij Geert Hulsbos: g.p.a.hulsbos@ziggo.nl

Ledenwerving voor Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is op zoek naar meer mensen en organisaties die ons werk willen steunen en dragen. In de komende periode staan er verschillende acties op het programma die daarvoor moeten zorgen. Over het hoe en waarom praten we u graag bij.

Op O'43, het kantoor van Kerk en Vrede hangt een zekere spanning in de lucht; tinteling. Er staat heel wat op de rol. Een jaar geleden werd het een beetje zwaar aangezet: 'We moeten Kerk en Vrede weer opnieuw uitvinden'. Anderen spraken liever van

een doorstart maken.

Op dit moment spelen er veel actuele discussies over oorlogsvraagstukken. Uit de politiek klinken soms cynische geluiden. Grijp maar in. Breng maar om. Lever maar wapens. Doe niet meer wel en zie niet meer om.

De 'gewone mens' reageert soms gefrustreerd of uit onmacht: 'Het kan me niks meer schelen. Niks helpt. Ze doen maar.'

Een bredere achterban is een noodzakelijke voorwaarde om in die discussie ons eigen geluid als Kerk en Vrede door te laten klinken. Als eerste stap

van ledenwerving schrijven we binnenkort alle abonnees op ons blad, die om een of andere reden nog niet lid zijn, aan met de vraag of ze alsnog lid willen worden. Eerst krijgen ze een dezer dagen een brief van ons met dit verzoek. Na een tijdje doen we een rondje 'telefonische nazorg'.

Als tweede stap leggen we een verzoek om steun neer bij ongeveer 1.000 kerken en gemeenten. We geloven dat zij onze achterban zijn namens wie we een klein gedeelte van de profetische taak van de kerk mogen verrichten.

Wij hopen op een goede respons. Deze tijd vraagt om een sterke vredesbeweging.

Arie de Bruijn en
Jan Anne Bos

